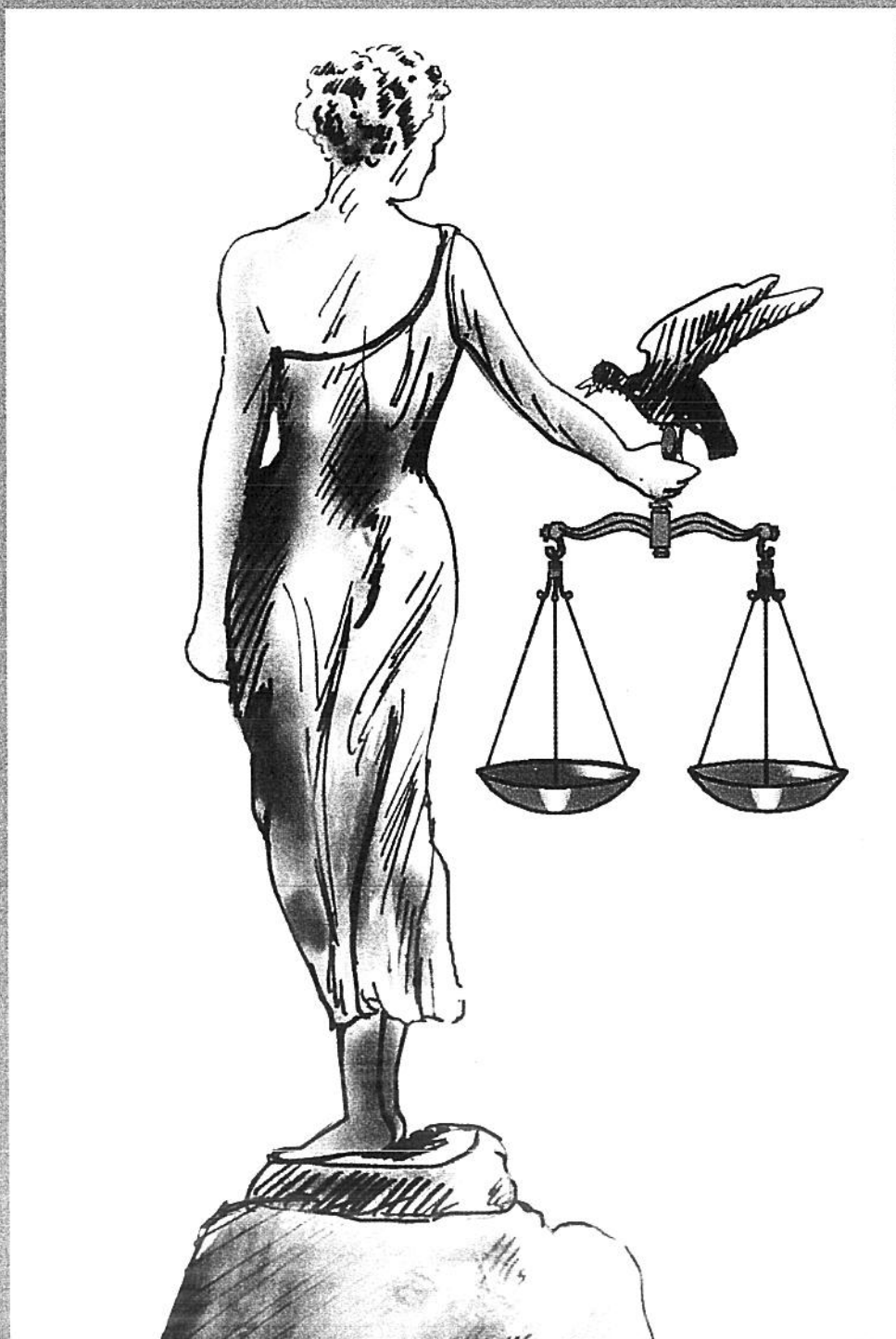

HRVATSKI SAVEZ UDRUGA PRAVNIKA U GOSPODARSTVU

ZBORNİK 48. SUSRETA PRAVNIKA

OPATIJA, 12.-14. SVIBNJA 2010.

SEPARAT

Petar Miladin

NOVI ZAKON O PLATNOM PROMETU

ol' 257/2010

Prof. dr. sc. Petar MILADIN*

UDK 336.717.1(4)EU
339.923:061.1>(4)EU

PRIVATNOPRAVNO UREĐENJE PLATNOG PROMETA OD 1. SIJEČNJA 2011.

Hrvatsko i europsko pravo platnog prometa postavlja se na nove temelje Smjernicom EU 2007/64 o uslugama platnog prometa na unutarnjem tržištu (nadalje u tekstu Smjernica EU 2007/64) i prilagodbom hrvatskog prava njezinih zahtjevima novim Zakonom o platnom prometu koji stupa na snagu 1.1.2011. (nadalje ZPP). Odredbom čl. 93. Smjernice EU 2007/64 stavlja se, naime, u potpunosti izvan snage Smjernica EU 1997/05 o prekograničnim doznakama koja je uređivala isključivo prekogranična plaćanja doznakom. Novo pravo platnog prometa karakterizira jedinstveno uređenje plaćanja: doznakom, terećenjem računa, ec-debitnim karticama i kreditnim karticama. Smjernica EU 2007/64, ZPP raščlanjuju ta sredstva plaćanja horizontalno; podvrgavaju ih istim pravnim normama – stavljaju ih, dakle, nomotehnički u istu pravnu ravan – dajući tako presjek ključnih točaka generalnog fenomena elektroničkog plaćanja, a na uštrb nomotehnički razrađene pravne posebnosti pojedinih sredstava plaćanja. Usprkos tom "nomotehničkom kubizmu" novo pravno uređenje već faktično ne može zanemariti posebnosti pojedinih sredstava plaćanja. Treba stoga dešifrirati rješenja Smjernice EU 2007/64, ZPP-a; precizno odrediti kako se ona odražavaju na pojedina sredstva plaćanja i koje novine pogađaju svako pojedino plaćanje.

Ključne riječi: doznaka, plaćanje terećenjem računa, ec-debitne kartice, kreditne kartice

I. UVOD

Čvrsta doktrinarna konstrukcija prava platnog prometa očito nije bio glavni cilj europskih kodifikatorskih napora koji su urodili Smjernicom EU 2007/64.

---

* Prof. dr. sc. Petar Miladin, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Europski kodifikatori rukovodili su se ponajprije pospješenjem elektronskog bezgotovinskog plaćanja i kresanjem troškova plaćanja.¹ U "Europi bez granica" samo 5% od ukupnog platnog prometa otpada na europski prekogranični platni promet.² Posao plaćanja dobio je europsku privatnopravnu putovnicu ponajviše zbog po europski projekt porazne statistike po kojoj proizlazi da je još uvijek preko 95% platnih transakcija i ukupnog obujma plaćanja ograničeno na nacionalne okvire. Samo 5% platnih transakcija i 3% ukupnog obujma plaćanja u EU otpada, dakle, na tzv. prekogranična plaćanja.³ Platni promet u EU je prespor i minoran. K tome je i preskup jer nameće troškove u iznosu 2 do 3% BDP-a.⁴ Doznaka, plaćanje terećenjem računa te kartična plaćanja obuhvaćeni su ciljano europskom kodifikacijom platnog prometa jer su bolje povezani s razvojem suvremenih tehnologija te su već stoga neusporedivo jeftiniji od plaćanja gotovinom, mjenicama, čekovima i dokumentarnim akreditivima. Bezgotovinska elektronska sredstva plaćanja jeftinija su od alternativnog plaćanja gotovinom, čekovima, mjenicama i dokumentarnim akreditivima i po pitanju sigurnosnih troškova: rizik zlouporaba tu je prosječno ispod 0,1 eura po transakciji, dok se kod alternativnih plaćanja prosječno kreće od 0,33 eura do 0,55 eura po transakciji.⁵

Princip punog usklađivanja nacionalnih prava članica EU sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64 nameće obvezu da se privatnopravno raspravi europskopravni koncept pozitivnopravnog približavanja plaćanja doznakom, terećenjem računa i karticama. Pitanje je, je li taj pristup uopće poželjan uzme li se u obzir

---

¹ V. Commission Staff Working Document, Annex to the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Payment Services in the Internal Market, Impact Assessment (COM(2005) 603 final), SEC (2005) 1535, C6-0411/05, str. 19.

O trenutnom hrvatskom pravu plaćanja doznakom sa stajališta Smjernice EU 97/5 v. Miladin, P., *Plaćanje doznakom* (doktorski rad; neobjavljeno), Zagreb, 2004.

O pravu platnog prometa općenito i sa stajališta Smjernice EU 2007/64 v.: Langenbacher, K./Gössmann, W./Werner, S., *Zahlungsverkehr*, München, 2004; Franck, J.-U./Massari, P., *Die Zahlungsdiensterichtlinie: Günstigere und schnellere Zahlungen durch besseres Vertragsrecht?*, WM 24/2009, str. 1117; Grundmann, S., *Das neue Recht des Zahlungsverkehrs Teil I*, WM 24/2009, str. 1110; Grundmann, S., *Das neue Recht des Zahlungsverkehrs Teil II*, WM 25/2009, str. 1158; Scheibengruber, C., *SEPA-Eine Zumutung für Verbraucher? – Ein Beitrag zur Analyse der Verteilung des Rückerlangungsrisikos bei fehlgeleiteten Überweisungen durch die Zahlungsdiensterichtlinie-*, WM 30/2009, str. 1393-144; Scheibengruber, C., *Zur Zulässigkeit und Sinhaftigkeit der Verlagerung des Missbrauchsrisikos bei Zahlungsdiensten auf die Nutzer – Ein Beitrag zur Analyse der Umsetzung der Zahlungsdiensterichtlinie in das BGB und AGB der Banken*, BKR 15/2010, str. 15-23; Werner, S., *Rechtliche Neurungen im Lastschriftverfahren – insbesondere das SEPA-Lastschriftverfahren*, BKR 9/210, str. 9-15; Schäfer, F.A./Lang, V., *Die aufsichtsrechtliche Umsetzung der Zahlungsdiensterichtlinie und die Einführung des Zahlungsinstituts*, BKR 1/2009, str. 11.

Za Austriju v. Leixner, I., *Zahlungsdienstegesetz*, Wien, 2009.

² V. Commission Staff Working Document op. cit. u bilj. 1.

³ O tome v. statističke podatke Europske središnje banke, *Payment Statistics Nov. 2008*, str. 17; podatak je dostupan na <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=10000001441>.

⁴ V. Commission Staff Working Document op. cit. u bilj. 1.

⁵ V. Commission Staff Working Document op. cit. u bilj. 1.

da su ta sredstva plaćanja vezane uz različite funkcije koje se nužno odražavaju na raspodjelu rizika među sudionicima plaćanja pojedinim instrumentom.⁶ Rizici zlouporabe, primjerice, debitnih i kreditnih kartica očito nisu isti; pravni položaj primatelja plaćanja u svakom je slučaju bolji kod plaćanja terećenjem računa nego kod plaćanja doznakom – njega, naime, ne pogađa rizik hoće li platitelj dati svojoj instituciji nalog za plaćanje – i to već zbog toga što tada postupak plaćanja pokreće primatelj plaćanja, a ne platitelj kao što je to slučaj kod plaćanja doznakom. Nikakva europskoppravna "horizontalna raščlamba" ne može smetnuti te i druge detalje vezane uz pojedina sredstva plaćanja; ona se mora potvrditi kroz svako sporno pitanje pojedinog sredstva plaćanja. U tom dijelu Smjernica EU 2007/64 nije učinila značajniji iskorak. Odredbe čl. 51. do 78. Smjernice EU 2007/64 i njima odgovarajuće privatnopravne odredbe ZPP-a i nadalje treba posebno tumačiti za plaćanje doznakom, terećenjem računa, ec-debitnim te kreditnim karticama.

Imamo, dakle, posla s općim dijelom europskog obveznog prava platnog prometa, a posebni dio europskog obveznog prava platnog prometa izučavati će i nadalje nacionalno bankarsko pravo koje od sad treba voditi računa o snažno istaknutim europskoppravnim momentima prava platnog prometa. Taj odnos nacionalnog bankarskog prava i europskog shvaćanja civilnih odnosa u platnom prometu ima, s druge strane, šansu samo rastereti li ga se bremena dominantne europske optike zaštite prava potrošača; sagleda li se, dakle, taj najživotniji koloplet obveznih odnosa kao produktivna interakcija građanskih i trgovačkih odnosa, sklapanja ugovora neposrednom pogodbom i putem općih uvjeta poslovanja, trajnog stupanja u obvezne odnose platnog prometa i jednokratnog upuštanja u transakcije plaćanja.⁷

II. OPĆI PREGLED PRIVATNOPRAVNIH UČINAKA USKLAĐIVANJA HRVATSKOG PRAVA SA ZAHTJEVIMA SMJERNICE EU 2007/64

Smjernica 2007/64, ZPP snažno se dotiču ugovornog prava. Novine u tom dijelu imaju sustavan karakter najmanje po pet pitanja.⁸ Pravo EU ne bavi se više samo s jednim sredstvom plaćanja odnosno doznakom – odsad kani uređivati sva bitna sredstva plaćanja osim gotovinskog. Za razliku od Smjernice EU 97/5 koja se bavi samo ciljanim problemima prekograničnih doznaka, Smjernica EU 2007/64 iscrpno, minuciozno raščlanjuje odnose u pravnom prometu,

---

⁶ Treba skrenuti pažnju na to kako je upravo iz tih razloga "zapeo" američki projekt na izradi *Uniform Payments Code*, a pod okriljem *American Law Institute* i pod vodstvom harvardskog profesora trgovačkog prava Hal Scot-a.

⁷ U tom smjeru i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1112.

⁸ U tom smjeru i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1110; Grundmann, S., o. cit. u bilj. 1, str. 1158.

a posebice odnos banke i klijenta. Oba ta pitanja stoje u najbližoj vezi s trećim: Smjernica EU 2007/64 i prilagodba nacionalnih prava članica EU njezinim zahtjevima nije više primarno orijentirana na pojedina sredstva plaćanja - ona je s tim pristupom snažno raskrstila te se okrenula "horizontalnom" raščlanjivanju sredstava plaćanja, a to će reći da se sad uzimaju u obzir konkretni koraci u tzv. generalnom postupku plaćanja te da se potom glede svih sredstava plaćanja i svih njihovih problema uređuje svaki pojedini korak u generalnom postupku plaćanja. Nacionalna prava EU tim su više izložena posvemašnjoj iscrpnosti Smjernice EU 2007/64 uzme li se u obzir da ona u svom čl. 86. polazi sa stajališta potpunog usklađivanja nacionalnih prava EU s njezinim zahtjevima. To praktički znači kako je čitavo hrvatsko civilno pravo platnog prometa – od sredstava plaćanja, pojedinih spornih pitanja u platnom prometu - nanovo uređeno i to tako da smo dužni prihvatili europsko privatnopravno uređenje platnog prometa. Po svemu sudeći, riječ je o postavljanju obveznih odnosa u platnom prometu i na nove europskopravne temelje.⁹ Najdublja sustavna novina sastoji se i tome što na temelju prethodno spomenutih novina u civilnopravnim sporovima iz platnog prometa nema više zadnju riječ Vrhovni sud RH nego Europski sud.¹⁰ Od početka primjene ZPP-a pa nadalje svako pozivanje na baštinu hrvatske pravne prakse i pravne književnosti mora izdržati provjeru europskih mjerila postavljenih Smjernicom EU 2007/64. Pristupimo li toj očito izvjesnoj zadaći ozbiljno, dužni smo ubuduće rješavati sporove i iz europskopravne perspektive: Dužni smo maltene primjenjivati Europsku kodifikaciju platnog prometa!¹¹ Pravni posao plaćanja nipošto nije u tom smislu izoliran slučaj. On danas ima europsku okosnicu kao uostalom i posao s efektima. Slična sudbina zadesila je, naime, odnedavno trgovinu vrijednosnih papira prilagodbom nacionalnih europskih prava sa zahtjevima Smjernice EU o financijskim uslugama (tzv. MiFID). Kreditni posao je, dakle, jedini od ta tri ključna bankarska posla ostao dijelom izvan europskog privatnopravnog okvira. Zadiranje u hrvatski privatnopravni sustav možemo naposljetku sagledati i u tome što će odredbe ZPP-a nakon što stupe na snagu vrijediti i za unutarnji, dakle nacionalni hrvatski platni promet a ne samo za prekogranični platni promet, kao što je to bio slučaj s prilagodbom nacionalnih prava članica EU zahtjevima Smjernice EU 97/5.

---

⁹ Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1110, govori o "novom početku" privatnopravnog uređenja odnosa u platnom prometu. O tom novom početku zaista se može govoriti sa stajališta njemačkog prava uzme li se u obzir katastrofalno loše usklađivanje njemačkog prava sa zahtjevima Smjernice EU 97/5. Poblize o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 324.

¹⁰ Tako sa stajališta njemačkog nacionalnog prava Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1110; Franck, J.-U./Massari, P., op. cit. u bilj. 1., str. 1117.

¹¹ U tom smjeru i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1110.

III. DOZNAKA

3.1. Okvirni ugovor, pojedinačni ugovor i nalog za doznakom

Smjernica EU 2007/64 doznaku očito tumači sa stajališta naloga, a ne sa stajališta posebnog ugovornog koncepta kao što je to bio slučaj sa Smjernicom EU 97/5. Taj doktrinarni iskorak treba pozdraviti jer je puno bliži stvarnosti. Problem je, međutim, u tome što okvirni ugovor nije više temelj samo cjelovito razrađene doznake nego svih sredstava plaćanja obuhvaćenih Smjernicom EU 2007/64. Ta činjenica nipošto ne umanjuje potrebu da se ponaosob raspravi i doznaka i sva druga sredstva plaćanja jer donošenjem ZPP-a oni nisu iščezli iz pravnog i poslovnog prometa.

Okvirni ugovor pravni je temelj i izvorište doznake.¹² Pri tom ponajprije treba imati u vidu žiro ugovor.¹³ Pojedinačni ugovor o doznaci - dakle doznaka izvan žiro ugovornog odnosa - samo je usput uređena Smjernicom EU 2007/64 (čl. 14. ZPP-a - "jednokratne platne transakcije").¹⁴ Napušteno je dvojbeno shvaćanje Smjernice 97/5 EU prema kojem okvirni ugovor obuhvaća tri različita tipa ugovora u lancu doznake - ugovor o doznaci, ugovor o plaćanju i žiro ugovor. Nijedan korak u postupku plaćanja doznakom ne iskače iz okvirnog ugovora - svi koraci u postupku plaćanja doznakom uklopljeni su u okvirni ugovor, žiro ugovor. Okvirni ugovor s prevladavajućim elementima naloga obuhvaća sve etape plaćanja doznakom.¹⁵ Smjernica EU 2007/64 u tom dijelu uspješno je suzbila nejasnoće i kompliciranost Smjernice EU 97/5. Okvirni tj. žiro odnos - oslonjen na bankarski račun - postao je sa stajališta europskog prava temeljni pravni koncept plaćanja doznakom.¹⁶

3.2. Bankarski račun

Smjernica EU 2007/64 i ZPP samo posredno govore o kontokorentnom računu i o bankarskom računu općenito. Žiro ugovor i njegova kontokorentna pogodba ostaje i nadalje jezgro svakog pravnog odnosa banke i klijenta, ubuduće platitelja te primatelja plaćanja i njihovih institucija. To, primjerice, uvažava odredba čl. 24. ZPP-a. Smjernica EU 2007/64 i ZPP sračunato barataju širim ka-

---

¹² V. čl. 40. Smjernice EU 2007/64, Poglavlje 3. ZPP-a; v. § 675f BGB-a.

¹³ O žiro ugovoru sa stajališta važećeg hrvatskog prava v. Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 13 i nadalje.

¹⁴ V. čl. 35. Smjernice EU 2007/64, § 675f BGB-a.

¹⁵ U njemačkom pravu posrijedi je ugovor o staranju za nalogodavčeve poslove iz § 675 BGB-a. V. 675c st. 1. BGB-a. V. i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113.

¹⁶ V. i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113. Grundmann neprecizno ističe da je žiro ugovor "ponovno" postao temeljni pravni model plaćanja doznakom. Pri tom, međutim, zanemaruje da se taj model po prvi put pojavljuje u europskom pravu.

tegorijama platnog računa i institucije platnog prometa jer "novačenjem novih igrača" – institucija platnog prometa - kane ojačati tržište platnog prometa koje je do sada bilo rezervirano mahom za banke, kreditne institucije.¹⁷ Na tom tragu je i uvođenje financijskog transfera kao posebne poslovne djelatnosti institucija platnog prometa.¹⁸ Čl. 1./st. 1. toč. 21. ZPP-a određuje djelatnost financijskih transfera kao primanje platiteljevih sredstava - neovisno o tome što platitelj ili primatelj plaćanja nemaju otvoren platni račun na koji bi ta sredstva mogla sjesti – i to isključivo radi prijenosa tih sredstava primatelju plaćanja odnosno nekoj drugoj instituciji koja nastupa u njegovo ime; te kao primanje sredstava u ime primatelja plaćanja i omogućavanje primatelju plaćanja da tim zaprimljenim sredstvima slobodno raspolaže.

Odredbe Smjernice EU 2007/64 o raskidu okvirnog ugovora dotiču se, također, po prirodi stvari raskida kontokorentnog i žirougovornog odnosa jer je taj odnos u pravilu sastavni dio okvirnog ugovora. Pojedine odredbe Smjernice EU 2007/64 neposredno uređuju bankarski račun; one se, štoviše, i primjenjuju samo na bankarski račun. Smjernica EU 2007/64 razradila je – i to je naposljetku bitno podcrtati! – postupak izmjena i dopuna odredbi općih uvjeta poslovanja koje uređuju bankarske račune. Jasno je da čl. 44. Smjernice EU 2007/64, čl. 21. ZPP-a cilja na prihvaćanje odnosno otklanjanje izmjena općih uvjeta poslovanja kad govori o prihvaćanju i otklanjanju izmjena okvirnog ugovora.¹⁹ Opći uvjeti poslovanja banke i klijenta nužno sadrže odredbe o klijentovom periodičnom odobravanju utvrđenog salda i o obvezama banke da svojim klijentima redovito šalje izvratke o promjenama po klijentovim bankarskim računima. Smjernica EU 2007/64 u tom dijelu ne sili na izmjenju trenutne bankarske prakse²⁰ po kojoj šutnja ima učinak prihvata ako joj je taj učinak priznat na temelju ugovorne odredbe i ako je klijent kao suugovaratelj korisnika općih uvjeta poslovanja dodatno upoznat, pa i upozoren na takav pravni učinak njegove šutnje.

Smjernica EU 2007/64, također, ne mijenja ni temeljni pravni koncept pojedinačnih kontokorentnih knjiženja: pripisa i terećenja računa.²¹ To ponajprije vrijedi za kontokorentnu tehniku terećenja računa. Čl. 58. Smjernice EU 2007/64, čl. 33. ZPP-a propisuje trinaestomjesečni rok u kojem se mogu ostvariti zahtjevi s naslova kontokorentnih ispravaka. Pravilo Smjernice EU 2007/64 ni u kojem slučaju ne prekludira mogućnost ranijeg utvrđivanja i odobravanja salda. Stupanjem na snagu ZPP-a, protekom trinaestomjesečnog roka otpada također i

---

¹⁷ U tom smislu v. Schäfer, F.A./Lang, V., op. cit. u bilj. 1, str. 12.

¹⁸ V. čl. 3. toč. 6. ZPP-a i krajnje nesretan izraz "usluge novčanih pošiljaka".

¹⁹ U tom smislu, sa stajališta § 675g njemačkog BGB-a, i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113.

²⁰ Domaća sudska praksa nije se, naime, očitovala po tom pitanju. Nema, međutim, razloga uskratiti ponajprije bankama pravnu zaštitu s naslova spomenutih kluzula ugovorenih putem općih uvjeta poslovanja.

²¹ Poblžiže o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 37-38.

kondicija svega onoga što je plaćeno s osnova utvrđenog i odobrenog salda. Ta kondicija bila je do sada podvrgnuta općim zastarnim pravilima iz ZOO-a.

Na to pitanje dodatno se nadovezuju i druge izmijene trenutno važećeg hrvatskog prava: kontokorentno terećenje nije više dopušteno provoditi po pravilima o predujmu iz čl. 772. ZOO-a nego samo s naslova naknade troškova iz čl. 773. ZOO-a, i to istodobno s trenutkom kad su sredstva pripisana narednoj instituciji u lancu doznake ili s trenutkom nakon što su sredstva pripisana narednoj instituciji u lancu doznake.²²

Smjernica EU 2007/64 ne zadire u pravnu konstrukciju nacionalnih prava o pravnoj prirodi zahtjeva za provedbu pripisa i zahtjeva s naslova provedenog pripisa; ona se ograničava na uređenje pojedinih pitanja glede tih zahtjeva, pa pripis treba i nadalje tumačiti sa stajališta prihvata asignacijskog ovlaštenja od strane korisnika doznake - odnosno korisnikove banke govori li se o zahtjevu za provedbu pripisa.²³ Nacionalnim pravima i nadalje je prepušteno točno poslovnoopravno utvrditi trenutak knjiženja pripisa pa u tom smislu treba zadržati pravilo po kojem je za nastanak pripisa mjerodavan trenutak u kojem klijent ima slobodan pristup podacima.²⁴ Potreba za teoretskim konstrukcijama u tom dijelu sve je manja budući da Smjernica EU 2007/64 odnosno ZPP za zasnivanje zahtjeva za provedbom pripisa i zahtjeva s naslova provedenog pripisa propisuju zakonske rokove.²⁵ Doznaka je shodno tome prispjela korisnikovoj instituciji čim je ona mogla saznati za to da su sredstva pripisana njezinom kontu, a to je prema čl. 75. st. 1. reč. 1. Smjernice EU 2007/64 odnosno prema čl. 47. st. 3. ZPP-a²⁶ bitno odrediti kako bi se utvrdio trenutak prijelaza rizika s doznačiteljeve na korisnikovu instituciju odnosno kako bi se shodno tome utvrdila u pojedinom slučaju odgovornost jedne odnosno druge institucije. Korisnikova institucija obvezna je sukladno čl. 73. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 46. st. 1. ZPP-a²⁷, istog tog dana kad su njoj pripisana sredstva doznake – pripisati zaprimljena sredstva korisniku plaćanja, omogućit mu, dakle, da se upozna s tim da su mu sredstva pripisana. Institucija je u svakom slučaju obvezna korisniku valutirati sredstva s tim datumom odnosno s trenutkom kad su njoj pripisana sredstva doznake u korist njenog klijenta. Europski zakonodavac posebno težište stavlja na valutiranje odnosno na utvrđivanje trenutka mjerodanog za obračunavanje kamata.²⁸

---

²² Tako čl. 73. st. 3. Smjernice EU 2007/64 i čl. 46. st. 1. ZPP-a.

²³ Pobljiže o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 207 i nadalje.

²⁴ Pobljiže o tome *de lege lata* Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 237.

²⁵ Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113, sa stajališta njemačkog nacionalnog prava, u tom dijelu prenaglašava ulogu nacionalnih doktrinarnih konstrukcija glede nastanka oba spomenuta zahtjeva s naslova pripisa budući da ispušta iz vida činjenicu da Smjernica EU 2007/64 prisilnopravno uređuje pitanje pripisivanja sredstava od strane korisnikove institucije korisnikovom kontu.

²⁶ V. u tom smislu i § 665y st. 1. reč. 4. BGB-a.

²⁷ V. u tom smislu i § 675t st. 1. BGB-a.

²⁸ O valutiranju v. pobljiže Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 257 i nadalje. ZPP općenito ne razgraničuje dovoljno precizno kategorije pripisa, terećenja računa i valutiranja. V. , primjerice, čl. 46. st. 1. ZPP-a koji govori o "datumu valute i raspoloživosti sredstava".

Pripisi se shodno čl. 73. Smjernice EU 2007/64, prisilnopravno valutiraju s danom kad ih je zaprimila korisnikova institucija. Ta pravila – uključujući i pravila odredbe čl. 70. Smjernice EU 2007/64, čl. 44. ZPP-a – precizno daju do znanja kako treba pristupiti valutiranju: Terećenja računa treba valutirati tek s danom kad tom terećenju odgovarajući pripis prisprije narednoj instituciji u lancu doznake (čl. 46. st. 7. ZPP-a). Gotovinske uplate valutiraju se čim prispiju korisnikovoj, platiteljevoj instituciji; sredstva obvezno treba valutirati bez odgađanja nakon što se gotovina fizički uruči – glede korisnika potrošača još istog dana (čl. 45. st. 1. ZPP-a), a glede gotovinskih uplata instituciji primatelja plaćanja, unutar inače važećih rokova za izvršenje plaćanja.²⁹

3.3. Raskid i otkaz okvirnog ugovora

Novine u pravnom uređenju platnog prometa susrećemo i glede raskida okvirnog ugovora odnosno žirougovornog odnosa. Za okvirne ugovore – glede plaćanja doznakom, terećenjem računa i kartičnih transakcija – redovni raskid *de lege ferenda* uređuje čl. 45. Smjernice EU 2007/64, čl. 22. ZPP-a.³⁰ Klijent ima u svakom slučaju pravo svakodobnog otkaza okvirnog ugovora i pri tom mu se može nametnuti najdulji otkazni rok od jednog mjeseca. Institucija ima, s druge strane, svakodobno pravo redovnog otkaza samo ako je to dogovorila s klijentom neposrednom pogodbom ili putem općih uvjeta poslovanja – pa čak i kad je okvirni ugovor sklopljen na neodređeno vrijeme! – Otkazni rok mora tada trajati najkraće dva mjeseca. Otkáže li institucija okvirni ugovor obvezna je vratiti klijentu dio već naplaćene naknade i to razmjerno vremenu za koje je ona bila naplaćena a za koje nije bila pružena odgovarajuća usluga odnosno činidba.³¹ Ako je banka u tim slučajevima već naplatila i to unaprijed određene naknade treba tumačiti da klijent ima prema njoj *condictio ob causam finitam* iz čl. 1111. st. 3. ZOO-a, drugo pravilo – a ako ih, pak, naplati tek nakon što redovno otkáže okvirni ugovor, klijentu treba priznati *condictio sine causa* iz čl. 1111. st. 1. ZOO-a.³²

Okvirni ugovor može se u svako doba raskinuti zbog važnog razloga. U konačnici institucija uvijek za to mora imati važan razlog, najčešće skrivlje-

---

²⁹ Tako sa stajališta nama u tom dijelu poredbenog njemačkog prava Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113.

³⁰ V. u tom smislu i § 675h BGB-a

³¹ V. čl. 22. st. 6. ZPP-a. § 675h BGB-a izričito zabranjuje institucijama naplatiti naknade u slučaju kad one redovito otkazuju okvirni ugovor, proširujući tako zaštitu klijenta iz čl. 45. st. 2. Smjernice EU 2007/64.

³² Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113, očito zauzima suprotno stajalište po kojem tu nema mjesta kondicijskim zahtjevima nacionalnih prava jer su posrijedi isključivo zakonski zahtjevi čije ostvarenje ovisi samo o tome jesu li nacionalna zakonodavstva iskoristila mogućnost iz čl. 45. st. 6. Smjernice EU 2007/64 propisujući za taj slučaj povoljniji nacionalni režim glede pravne zaštite klijenta.

no ponašanje klijenta. Propusti li kreditna institucija pravodobnim dogovorom s klijentom pribaviti pravo redovnog otkaza, dvojbeno je, treba li je osuditi na svojevrсну vječnu vezu s klijentom s naslova okvirnog ugovora, ili, pak, instituciji treba priznati pravo da raskine okvirni ugovor i u pomanjkanju pravodobno pribavljenog prava na redovni otkaz okvirnog ugovora ako klijent otkloni izmjene općih uvjeta poslovanja što ih je predložila institucija kako bi naknadno pribavila pravo na redovni otkaz okvirnog ugovora.³³ Prihvati li se potonje stajalište, očito bi se izigrao smisao Smjernice EU 2007/64, a za tako nešto nema potrebe. Dvojba je, naime, umjetno nametnuta i to s tobožnje pozicije po kojoj za izvanredan raskid ugovora uvijek treba imati važan razlog a on se nekritički, generalno izjednačava sa skrivljenim ponašanjem klijenta. O važnom razlogu treba, međutim, suditi sa šireg teleološkog stajališta, te priznati pravo banci na raskid uvijek kad od nje objektivno nije opravdano očekivati da će unedogled nastaviti svoj odnos s klijentom. Problem u svakom slučaju treba sagledati sa stajališta pogrešnog učenja o tobožnjem pravu na žiro račun odnosno o obveznom sklapanju žiro ugovora.³⁴

3.4. Odnos naloga za doznakom prema okvirnom ugovoru, žirougovornom odnosu

a) Jednostrana uputa u okviru žirougovornog odnosa kao temeljni koncept

Prihvatanje koncepta naloga utječe na pravnu prirodu i učinke pojedinačnih naloga za doznakom. Čl. 54. Smjernice EU 2007/64 i čl. 29. ZPP-a³⁵ u tom smislu govore o autorizaciji - uopćeno, dakle, sa šireg stajališta sredstava plaćanja. Stvari su se glede europskih pozicija u tom dijelu ispravno postavile: nalog za doznakom nije više nikakav samostalni ugovor *sui generis* – kao što je po svoj prilici bio prema Smjernici EU 97/05 – već je posrijedi jednostrana uputa s naslova žiro ugovora kao okvirnog ugovora. Institucija je sukladno čl. 65. st. 2. Smjernice EU 2007/64, čl. 40. st. 4. ZPP-a³⁶, vezana nalogom za doznakom – obvezna ga je, dakle, izvršiti – i to na temelju jednostrane upute, ovlaštenja klijenta već kad klijent dade instituciji uputu u skladu s uvjetima iz okvirnog ugovora odnosno žiro ugovora a s naslova odredbe čl. 765. st. 1. ZOO-a.³⁷ Ponajvažnije pretpostavke vezanosti institucije nalogom za doznakom tiču se oblika u kojem

---

³³ Dvojbu postavlja Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1113, no ne daje na nju odgovor.

³⁴ Poblje o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 16.

³⁵ V. u tom smislu i § 675j BGB-a.

³⁶ V. u tom smislu i § 675o st. 2. BGB-a

³⁷ O nalogu za doznakom kao žirougovornoj uputi v. poblje Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 49.

se daje te obveze klijenta da osigura instituciji pokriće potrebno za izvršenje naloga za doznakom. Klijent samo pod tim pretpostavkama može računati s tim da je institucija u obvezi izvršiti njegov nalog za doznakom.

b) *Davanje naloga za doznakom i načelo strogosti, krutosti u njegovom izvršavanju*

Nalog za doznakom je, dakle, uputa u smislu čl. 765. st. 1. ZOO-a uvijek kad je dan s naslova nekog okvirnog ugovora, ponajprije žiro ugovora. Na temelju čl. 65. st. 2. Smjernice EU 2007/64, čl. 40. st. 4. ZPP-a, dopušteno je dogovoriti daljnje pretpostavke glede obveze institucije da izvrši nalog za doznakom. Među tim pretpostavkama izričito se spominje obveza klijenta da rabi određene obrasce naloga za doznakom kad daje uputu odnosno općenita obveza klijenta da uputu daje u točno određenom, prethodno dogovorenom obliku. Mogu se dogovoriti i razne druge pretpostavke. Uvijek je prisilnopravno potrebna samo autorizacija koja se ostvaruje davanjem upute. Dogovorom institucije i klijenta izvršenje doznake najčešće se veže uz broj korisnikovog bankarskog računa i uz vodeći, pozivni broj njegove banke.³⁸ Nema razloga da se to mijenja i ubuduće, stupanjem na snagu ZPP-a.³⁹ U *Single European Payments Area* (SEPA) – dakle u svakom slučaju glede prekograničnih europskih doznaka – kao klijentov identifikator i nadalje će se diljem EU uzimati jednoobrazno osmišljen do 34- znamenkasti IBAN – *International Bank Account Number* – a banka će se, također, i nadalje označavati jednoobrazno osmišljenim od 8- znamenkastim do 11- znamenkastim BIC-om, *Bank Identifier Code*.⁴⁰ SEPA se primjenjuje na temelju međubankovnog dogovora, tzv. *Rule Book*.⁴¹

I nadalje će vrijediti ranije uspostavljena načela o strogosti, krutosti naloga za doznakom.⁴² Smjernica EU 2007/64 donosi u tom dijelu kao sadržajno najbitniju novinu obvezu poduzimanja kontokorentnih knjiženja isključivo na temelju klijentovog i bančinog identifikatora. Nakon što 1.1.2011. ZPP stupi na snagu, banke neće kao do sada snositi odgovornost izvrše li doznaku rukovodeći se

---

³⁸ V. do stupanja ZPP-a na snagu važeću Odluku HNB-a o konstrukciji računa u banci, vodećem broju banke, uvjetima i načinu otvaranja računa u banci i sadržaju registra računa poslovnih subjekata u banci, NN 150/02, 115/03, 162/04 i 189/04.

³⁹ U tom smjeru idu i odgovarajuća njemačka iskustva nakon usklađivanja zakonodavstva sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64. V. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1114.

⁴⁰ Tako Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1114.

⁴¹ *European Payment Council (EPC)* osnovan je 2002. u Brislu kao privatnopravna udruga europskih bankara koja se zalaže za SEPA. EPC je udario temelje SEPA plaćanju terećenjem računa tako što je izradio *SEPA Direct Debit Scheme Rulebook* i *SEPA Business to Business Direct Scheme Rulebook* (za komercijalna a ne potrošačka plaćanja terećenjem računa). Opširnije Werner, S., op. cit. u bilj. 1.

⁴² Poblize o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 116.

isključivo brojem korisnikovog bankarskog računa navedenog u nalogu za doznakom usprkos tome što se iz naloga daje razabrati kako se ime ili tvrtka korisnika doznake ne podudara s brojem njegovog bankarskog računa. Institucija, dakle, neće ubuduće odgovarati dovedu li nakon 1.1.2011. IBAN i BIC navedeni u nalogu za doznakom do toga da se sredstva doznače korisniku kojeg doznačitelj nije imao na umu kad je instituciji dao nalog za doznakom. Spomenuto pravilo očito nastoji pridonijeti još učinkovitijem korištenju potencijala automatizacije, a na uštrb pravne zaštite klijenata u slučajevima njihovog spornog očitovanja poslovnopravne volje putem naloga za doznakom.⁴³

c) Krivotvorenje i neovlašteno zastupanje kao razlozi nevaljanosti naloga za doznakom

Ni Smjernica EU 2007/64 niti ZPP ne uređuju pobliže poslovnu nesposobnost i druge razloge nevaljanosti naloga za doznakom. Takvi nedostaci naloga za doznakom ne mogu se pribrojiti klijentu jer nedostaje njegova pravovaljana poslovnopravna dispozicija. On tada jednostavno nije nastupio kao doznačitelj. Institucija ne smije stoga teretiti klijenta za iznos što ga je prenijela na temelju nevaljanog naloga za doznakom; sredstva što ih je doznačila drugome po nevaljanom nalogu za doznakom dužna je povratno doznačiti klijentu (v. čl. 47. st. 1. i st. 2. ZPP-a).⁴⁴ Na tom tragu je i stajalište po kojem tada zbog nedostatka pravne osnove otpadaju i zahtjevi institucije s naslova naknade troškova kao i sva druga eventualna terećenja klijenta. Krivotvoreni nalozi za doznakom, također, nisu valjane upute s naslova okvirnog ugovora, žirougovornog odnosa.

Dvojbeno je može li institucija istaknuti protiv klijenta zahtjev za razmjerno sniženje naknade štete s naslova čl. 1092. ZOO-a pridonese li klijent u određenoj mjeri krivotvorenju upute, naloga za doznakom. Novo pravno uređenje ograničava, naime, odgovornost klijenta na slučaj kad svoja personalizirana sredstava za autentifikaciju nije dovoljno obazrivo sklonio od neovlaštenih trećih osoba (čl. 2. st. 1. toč. 22. ZPP-a u vezi s čl. 36. st. 1. toč. 2. ZPP-a i čl. 21. ZPP-a).⁴⁵ Dvojbeno je stoga je li klijent i nadalje obavezan bez odgađanja prijaviti instituciji čim sazna i za sve druge zlouporabe naloga za doznakom kako bi se šteta koja je time nanesena svela na najmanju moguću mjeru, ponajprije kako bi se suzbile svake daljnje zlouporabe. Spomenute odredbe Smjernice EU 2007/64 jedino su čvrsto uporište klijentovih obveza, no one podrazumijevaju isključivo obvezu zaštite personaliziranih instrumenata plaćanja. Omogući li klijent svojom grubom

---

⁴³ Konstrukcija IBAN-a vodi u svakom slučaju računa o zaštiti platitelja, posrijedi je u biti identifikator primatelja plaćanja. V. opširnije, uz prijedloge za dodatnu zaštitu Seibenguber, C./Brendenstein, M., op. cit. u bilj. 1, str. 1398 i nadalje.

⁴⁴ V. u tom smislu čl. 60. Smjernice EU 2007/64, § 675u BGB-a.

⁴⁵ V. čl. 4. br. 23. u vezi s čl. 56. i 61. Smjernice EU 2007/64. V. i §§ 675l, 675v BGB-a.

nemarnošću krađu medija pomoću kojeg se daje nalog za doznakom on po prirodi stvari i nadalje treba odgovarati instituciji za štetu.⁴⁶ Smjernicu EU 2007/64 i ZPP u tom dijelu treba tumačiti teleološki, a ne doslovno.

Krivotvorenje naloga za doznakom treba oštro razgraničiti prema slučajevima kad se u konačnici daju nalozi za doznakom odnosno autorizacije u smislu ZPP-a. Klijenta u pravilu obvezuju upute na temelju tzv. prividne punomoći, dade li ih, dakle, klijentov opunomoćenik prekoračujući granice svog ovlaštenja u smislu odredbe čl. 311. ZOO-a (čl. 29. st. 3. ZPP-a).⁴⁷ Nalog za doznakom načelno je, međutim, nevaljan dade li ga neovlašteni zastupnik (*falsus procurator*), osim ako ga neovlašteno zastupani naknadno odobri.⁴⁸

d) *Protuuputa, opoziv naloga za doznakom*

Mogućnost opoziva naloga za doznakom prestaje trenutkom pripisa sredstava doznake korisnikovoj instituciji. Odredbom čl. 66. Smjernice EU 2007/64, čl. 41. ZPP-a, dodatno je vremenski skraćeno klijentovo pravo na opoziv naloga za doznakom; riječ je očito o protuteži zbog daljnjeg skraćivanja rokova za izvršenje naloga za doznakom (čl. 41. ZPP-a).⁴⁹ Prednost imaju u svakom slučaju eventualna posebna pravila sustava za platni promet.⁵⁰

Odredbe čl. 41. st. 1., st. 3., st. 4.⁵¹ i st. 5. ZPP-a⁵² relevantne su za doznaku i etabliraju sljedeći koncept: nalog za doznakom obvezuje u načelu instituciju čim joj prisprije (čl. 39. st. 1. ZPP-a),⁵³ tim trenutkom institucija preuzima obvezu izvršiti nalog za doznakom, te shodno tome započinju teći i kraći rokovi za izvršenje naloga za doznakom (čl. 43. ZPP-a).⁵⁴ Kane li strane odstupiti od tog općeg režima, to je potrebno posebno dogovoriti.

---

⁴⁶ Suprotno stajalište iznosi Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1114. Grundmann svoj zaključak izvodi tumačenjem čl. 61. st. 2. Smjernice EU 2007/64, odnosno § 675v BGB-a *a maiore*.

⁴⁷ V. u tom smislu čl. 54. st. 2. Smjernice EU 2007/64, § 675j st. 1. reč. 3. BGB-a.

⁴⁸ V. pobliže Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 67-68.

⁴⁹ V. u tom smislu § 675p BGB-a.

⁵⁰ Šteta što to nije izričito propisano ZPP-om kao što je to slučaj s § 675p st. 5. BGB-a. O argumentima za gore navedenu tezu *de lege lata* v. opširnije Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 94. i nadalje.

⁵¹ U toj odredbi očito se potkrala greška; naime, nalog za plaćanja može se opozvati s naslova čl. 41. st. 4. ZPP-a najkasnije do kraja radnog dana koji prethodi danu ugovorenom **za izvršenje naloga**, a ne najkasnije do kraja radnog dana koji prethodi danu ugovorenom **za započinjanje izvršavanja** naloga – kako tamo stoji. O tom roku v. čl. 64. st. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 39. st. 3. ZPP-a. Rok izvršenja naloga za doznakom ne mora se u svakom slučaju tada nužno poklapati s nastupanjem konkretnog termina.

⁵² V. u tom smislu i § 675p st. 1, 3 i 4 BGB-a.

⁵³ V. čl. 64. Smjernice EU 2007/64. V. i § 675n BGB-a.

⁵⁴ Odredba čl. 41. st. 3. ZPP-a (v. i § 675p st. 2. BGB-a) uređuje dulje rokove opoziva "autorizacije" kod plaćanja terećenjem računa. Odredba uređuje i trenutnu obvezujuću snagu POS-plaćanja.

Opoziv naloga za doznakom klijent u načelu izjavljuje svojoj instituciji, a ne bilo kojoj narednoj instituciji koja sudjeluje u lancu plaćanja doznakom. Klijent prema Smjernici EU 2007/64 nema pravo direktnog opoziva naloga za doznakom. Institucije mogu, međutim direktno opozvati nalog za doznakom – dakle s učincima i prema onoj instituciji u lancu plaćanja doznakom s kojom ne stoji u neposrednom pravnom odnosu.⁵⁵

Zakonsko pravo opoziva prisutno je isključivo kod tzv. trajnih naloga i kad se iznimno ne daju nalozi s promptnom obvezom plaćanja nego nalozi s obvezom da se plati na određeni budući termin. Europsko pravo u tom dijelu jamči klijentu pravo opozvati nalog za doznakom prije nego što nastupi obveza izvršenja naloga za doznakom odnosno prije nastupanja konkretnog termina.

3.5. Obveze platiteljeve institucije; međubankovni odnos

a) Izvršenje i rokovi izvršenja naloga za doznakom

Strane i nadalje mogu – kao što je već ranije i spomenuto – slobodno dogovoriti uvjete pod kojima će se izvršiti pojedini nalog za doznakom. Uputa odnosno autorizacija i nadalje mora imati pokriće bilo s naslova platiteljevog svakodobnog potražnog salda, kakve druge realne vrijednosti ili odobrene kreditne linije. Platiteljev zahtjev za izvršenje naloga za doznakom redovito nastaje pod tim uvjetom. Otkloni li platiteljeva institucija izvršiti nalog za doznakom obvezna je o tome bez odgađanja obavijestiti platitelja. Obveze platiteljeve institucije dodatno su precizirane u tom dijelu (čl. 40. st. 1. i st. 2. ZPP-a).⁵⁶

Smjernicom EU 2007/64 ponajprije su u tom dijelu pooštreni i precizirani rokovi izvršenja naloga za doznakom (čl. 43. ZPP-a).⁵⁷ Jednoobraznost klijentovih i bančnih identifikatora, uključivanje pojedinih naloga za doznakom u lanac plaćanja doznakom isključivo na temelju klijentovih obilježja snažno pridonosi pojednostavnjivanju i žurnosti platnog prometa.⁵⁸ Standardna doznaka mora se pripisati primateljevoj instituciji najkasnije u roku do kraja sljedećeg radnog dana računajući od dana kad je platiteljevoj instituciji prispio uredan platiteljev nalog za doznakom, dakle, nalog koji udovoljava prethodno dogovorenim uvjetima. Od 1.1.2012. rok će se, primjerice, u Njemačkoj dodatno skratiti na samo jedan dan, čak i za doznake u druge države članice EU.⁵⁹ Ako su nalozi za doznakom dani putem pisanih formulara platiteljeva institucija ima na raspolaganju jedan dan duže, ako je tako ugovoreno (čl. 43. st. 7. ZPP-a). Primateljeva institucija obvez-

---

⁵⁵ Poblje o tome v. Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 92 i nadalje.

⁵⁶ V. čl. 65. st. 1. Smjernice EU 2007/64; § 675o st. 1. BGB-a.

⁵⁷ V. čl. 69. Smjernice EU 2007/64; § 675s BGB-a.

⁵⁸ U tom smislu i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

⁵⁹ V. § 675s st. 1. BGB-a.

na je primatelju bez odgađanja pripisati doznačena sredstva, u pravilu još istog dana kad su i njoj pripisana sredstva doznake. Primateljova institucija u svakom je slučaju obvezna valutirati ta sredstva s danom kad su joj ona pripisana (čl. 46. st. 1. ZPP-a).⁶⁰ Dulji rok od 4 dana vrijedi samo za one doznake unutar EU glede kojih konkretna prekogranična transakcija nije u cijelosti ili dijelom uslijedila u eurima (čl. 43. st. 3. ZPP-a).⁶¹

Neradne dane i blagdane treba odbiti od ukupnog roka za izvršenje naloga za doznakom samo kad se oni neposredno odražavaju na izvršenje naloga za doznakom. Načelu potpune usklađenosti nacionalnih zakonodavstava sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64 proturječi ustraje li se na žurnosti u većoj mjeri nago što to zahtijevaju rokovi za izvršenje naloga za doznakom propisani Smjernicom EU 2007/64.⁶²

b) Odgovornost platiteljeve institucije

Smjernica EU 2007/64 razrađuje nadalje odgovornost platiteljeve institucije, pobliže određuje karakter njezine glavne činidbe. Prihvatanjem naloga za doznakom odnosno žirougovorne upute, platiteljeva institucija preuzima obvezu ostvariti određeni rezultat, pripisati sredstva doznake primateljvoj instituciji.⁶³ Platiteljeva institucija oslobađa se svake daljnje odgovornosti nakon što se ostvari taj rezultat odnosno nakon što sredstva doznake pripíše primateljvoj instituciji. Izostane li spomenuti rezultat – ne ispuni li, dakle, platiteljeva institucija tu svoju glavnu činidbu – platitelj u načelu ima i nadalje iste zahtjeve kao i do sada.⁶⁴

Pri tome treba raspraviti dva u najmanju ruku otvorena pitanja.⁶⁵ Izostane li spomenuti rezultat dvojbeno je, naime, treba li i nadalje uzeti u obzir eventualno klijentovo učešće u odgovornosti za nastalu štetu i to s naslova čl. 1092. ZOO-a. Smjernica EU 2007/64 u tom dijelu – konkretno u čl. 61. st. 2. Smjernice EU 2007/64⁶⁶ – nameće odgovornost klijentu samo ako je šteta nastala njegovom skrivljenom uporabom sredstava za autentifikaciju plaćanja. Treba, posebice, imati u vidu kako je Europski sud, također, i u drugim sličnim slučajevima dopustio da se ograničenja vezana uz zlouporabu prava ne postavljaju samo Smjericama EU koje uređuju pitanje tih konkretnih ograničenja nego i nacionalnim pravima ako se tim konkretnim dodatnim nacionalnopravnim ograničenjima ne

---

⁶⁰ Čl. 69. st. 2. i čl. 73. st. 1. Smjernice EU 2007/64, § 675t st. 1. BGB-a.

⁶¹ V. čl. 68. st. 2. Smjernice EU 2007/64; § 675s st. 1. reč. 2. BGB-a.

⁶² U tom smislu i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

⁶³ V. čl. 75. st. 1. toč. 1. Smjernice EU 2007/64. V. i § 675y st. 1. reč. 1. i 4. BGB-a.

⁶⁴ O važećim zahtjevima v. pobliže Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 145-153.

⁶⁵ U tom smislu i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

⁶⁶ V. i čl. 36. st. 1. toč. 2. te čl. 31. ZPP-a; v. i § 675v st. 2. BGB-a.

ugrožava ujednačavajuća zadaća Smjernice kao izvora europskog prava.⁶⁷ Europskom sudu prepušteno je da u konačnici odluči o tom u najmanju ruku otvorenom pitanju. Na temelju navedenih odredbi Smjernice EU 2007/64 i ZPP-a klijent sukladno odredbi čl. 1092. ZOO-a dijeli odgovornost za štetu sa institucijom tek u slučaju svoje grube nemarnosti.⁶⁸

Smjernica EU 2007/64 i ZPP posebnu pažnju posvećuju načinu na koji klijent ostvaruje svoj zahtjev. Klijentova institucija obvezna je od 1.1.2011. bez odgađanja vratiti klijentu sva sredstva ako o dospijeću ne izvrši zaprimljeni nalog za doznakom. Ta obveza vraćanja nije isključena ni po prestanku konkretnog naloga za doznakom, primjerice, zbog njegove nevaljanosti.⁶⁹

Povrijedi li platiteljeva institucija svoje brojne nepisane obveze – ponajprije obveze obazrivosti - odgovarat će kao i do sada, u prvom redu – s naslova pravila o odgovornosti na temelju odnosa povjerenja.⁷⁰ O tome je riječ kad šteta nastane zbog toga što banka nije korektno prosljedila podatak o svrsi plaćanja. Čest je slučaj i kad banka prebrzo izdiktira klijentu broj bankarskog računa na koji treba platiti pa klijent zbog te bespotrebne preše unese u nalog za doznakom pogrešan broj bankarskog računa primatelja plaćanja.⁷¹

Promašeno je dijeliti obveze platiteljeve institucije na one koje su Smjernicom EU 2007/64 i ZPP-a izričito propisane i na one koje su i nadalje ostale nepisane jer ih se Smjernica EU 2007/64 i ZPP-a nije dotakla, a samo radi toga kako bi se konstruirao zaključak o tome da rješenja propisana Smjernicom EU 2007/64 i ZPP-a sustavno zatvaraju tzv. pisanu civilnopravnu materiju plaćanja.⁷² Ako je očito, a očito je, da platiteljeva institucija i nadalje treba uvažavati svoje tzv. nepisane obveze, paradoksalno je uzdizati Smjernicu EU 2007/64 i ZPP-a na pijedestal samodovoljnog, hermetičnog sustava koji sam sebe tumači i kome je ubuduće strana svaka iole ozbiljnija privatnopravna rasprava. Sustavno, krajnje minuciozno postavljena privatnopravna odgovornost platiteljeve institucije mora nužno uključiti i pisane i nepisane obveze platiteljeve institucije - bez suočavanja s tim iz samoprovane "europske pozicije" očito neželjenim okljaštrenjem europskog legislativnog ega nema ni govora o bilo kakvoj do kraja zatvorenoj sustavnosti europskog privatnopravnog uređenja obveznopravnih odnosa u platnom prometu. Koliko god je duboko europska legislativa satjerala odgovornost na temelju odnosa povjerenja – učinivši od nje realno rezidualnu kategoriju - ona je nije kadra do kraja zatrti, izgnati iz sustava "europskog privatnog prava" i to zato

---

⁶⁷ V. slučaj pred Europskim sudom Slg. 1997, 1-7219, 7227 – Coöperatieve Raboobank BA. U tom smislu v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

⁶⁸ U tom smislu i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

⁶⁹ V. čl. 75. st. 1. 2. Smjernice EU 2007/64 i ZPP-a. V. i § 675y st. 1. reč. 1. BGB-a.

⁷⁰ V. pobliže o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 156 do 177.

⁷¹ O tim slučajevima v. i na hrvatsko pravo primjenjive odluke njemačkog BGH WM 1976, str. 904, 906; WM 1983, str. 834. O drugim sličnim slučajevima v. pobliže sa stajališta hrvatskog prava Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 156 i nadalje.

⁷² U suprotnom smjeru očito ide Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

što je odgovornost na temelju odnosa povjerenja ucjepljena u svaki privatnopravni sustav koji misli kontinentalnoeuropski. Kad se govori o borbi za baštinu u okvirima EU, borba za kontinentalnoeuropsku civilnu baštinu jedna je od najbitnijih. Privatnopravne stvari kojima se bavi Smjernica EU 2007/64 i ZPP ne mogu se – suprotno rezgnirajućem tonu kontinentalnoeuropskih pravnika - sasvim nonšalantno prebaciti na Europski sud. I nadalje će u tri stupnja suditi nacionalni sudovi i to se nikad ne smije ispustiti iz vida.

Smjernica EU 2007/64 i ZPP, u svakom slučaju, detaljno razrađuje odgovornost platiteljeve institucije – i na tom zaključku treba stati. Ne proslijedi li platiteljeva institucija puni iznos valute, od 1.1.2011. prisilnopravno je obvezna doplatiti primatelju plaćanja iznos koji manjka (čl. 67. st. 1. i st. 3. reč. 1. Smjernice EU 2007/64, čl 42. st. 1. ZPP-a).⁷³ Platiteljev konto ponovno treba dovesti u stanje u kojem bi se on bio nalazio da nije bio dan konkretan nalog za doznakom (čl. 75. st. 1. podst. 2. Smjernice EU 2007/64, čl 47. st. 2. ZPP-a)⁷⁴. Klijent po općim pravilima ZOO-a ima pravo i na naknadu štete zbog zakašnjenja (čl. 76 Smjernice EU 2007/64, čl 50. ZPP-a).⁷⁵

Prema ZPP-u platiteljevoj instituciji nije u pravilu dopušteno ograničiti visinu svoje odgovornosti. *De lege ferenda* treba iskoristiti mogućnost koja je propisana čl. 60. st. 2. i čl. 76. Smjernice EU 2007/64. Treba pravno zaštititi ugovorne pogodbe kojima pružatelji usluga plaćanja ograničavaju svoju opću odgovornost za štetu, dakako, mimo posebne odgovornosti po pravilima Smjernice odnosno ZPP-a. Treba kogentno propisati gornju granicu odgovornosti. Većina nacionalnih prava iskoristila je ovu opciju Smjernice EU 2007/64 ograničavajući odgovornost platiteljeve institucije na iznos od 12. 500 eura u slučajevima kad nalog za doznakom nije izvršen iako platiteljeva institucija nije za to bila kriva - a klijent je i nadalje u mogućnosti zahtijevati naknadno izvršenje naloga za doznakom.⁷⁶ Hrvatske banke, pružatelji usluga plaćanja, dospjeli bi, dakle, u neravnotežan položaj u tržišnoj utakmici propusti li hrvatski zakonodavac iskoristiti ovu opciju.

c) *Odgovornost platiteljeve institucije za međuinstitucije uključene u lanac plaćanja i odnosi među institucijama koje sudjeluju u postupku plaćanja*

Na platiteljevu instituciju prevaljeni su rizici vezani uz propuste međuinstitucija uključenih u postupak plaćanja. Prisilnopravno sputavanje platiteljeve institucije da dogovorom ograniči visinu svoje odgovornosti odražava se ponajprije kroz njezinu punu odgovornost za propuste međuinstitucija prilikom izvršavanja

---

⁷³ V. i § 675y st. 1. reč. 3. BGB-a.

⁷⁴ V. i § 675y st. 1. reč. 2. BGB-a.

⁷⁵ V. i § 675y, § 675z BGB-a.

⁷⁶ V., primjerice, § 675z BGB-a.

naloga za doznakom. Platiteljeva institucija odgovara od 1.1.2011. za sve institucije u lancu doznake, uz iznimku primateljeve institucije (čl. 75. st. 1., čl. 67. st. 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 47. st. 1., čl. 42. st. 1. i čl. 52. st. 1. ZPP-a).⁷⁷ Odgovornost platiteljeve institucije nije ograničena na propuste u izboru međuinstitucija – odgovornost *ob culpam in eligendo* – ni na odgovornost za upute koje je dala međuinstitucijama – odgovornost *ob culpam in instruendo, inspiciendo* – platiteljeva institucija odgovara svom klijentu za propuste međuinstitucija kao da je riječ o njezinim propustima. Platiteljeva institucija odgovara svom klijentu bez obzira na krivnju dođe li zbog propusta međuinstitucija do gubitka čitave ili dijela valute. Platiteljeva institucija odgovara, dakle, po istom principu i kad neka od međuinstitucija u lancu plaćanja nedopušteno ustegne određene iznose od valute. Za naknadu štete zbog zakašnjenja ona, međutim, odgovara po općim pravilima ZOO-a o naknadi štete – dakle po načelu dokazane krivnje. Platiteljeva institucija po načelu dokazane krivnje odgovara i s naslova zakonskih zatezних kamata (čl. 76. Smjernice EU 2007/64, čl. 50. ZPP-a).⁷⁸

Smjernica EU 2007/64 izričito uređuje obvezu platiteljeve institucije da podupre klijenta zahtjeva li on vraćanje valute (čl. 74. st. 2. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 49. st. 3. ZPP-a). Novo pravno uređenje polazi od slučaja koji nije do sada bio u žarištu europskopravne pozornosti – naime, od slučaja kad platiteljeva institucija ne odgovara klijentu iako nalog za doznakom nije izvršen i to zato što joj je klijent dao krivu uputu tako što je u nalog za doznakom sam unio pogrešne podatke.

Smjernica EU 2007/64 pojednostavnjuje regresno pravo platiteljeve institucije prema odgovornim međuinstitucijama u lancu plaćanja. Platiteljeva institucija može zahtijevati vraćanje valute direktno od međuinstitucije koja je odgovorna za neizvršenje ili neuredno izvršenje naloga za doznakom, neovisno o tome stoji li s tom konkretno odgovornom međuinstitucijom u bilo kakvom ugovornom odnosu. (čl. 77. Smjernice EU 2007/64, čl. 52. st. 2. ZPP-a).⁷⁹

3.6. Obveze i odgovornost primateljeve institucije

Obveze i odgovornost primateljeve institucije, također, nisu pretrpile bitnije promjene. Primateljeva institucija obvezna je neovisno o svojoj krivnji (čl. 67. st. 1. i st. 2., čl. 73. st. 1., čl. 75. st. 1. i st. 2., a u određenim slučajevima i st. 3. Smjernice EU 2007/64; čl. 42. st. 1., čl. 46. st. 1., čl. 47. st. 1. i st. 2. a u određenim slučajevima i st. 6. ZPP-a)⁸⁰ :

⁷⁷ V. i § 675y st. 1. BGB-a.

⁷⁸ V. i § 675z BGB-a. Naziv članka 50. ZPP-a - Naknada štete - nije usklađen sa zahtjevima čl. 76. Smjernice EU 2007/64 budući da se tamo govori o dodatnom obeštećenju - a što očito nije isto što i naknada štete.

⁷⁹ V. i § 676a BGB-a.

⁸⁰ V. i § 675q st. 1. i st. 2., § 675t BGB-a.

1. pripisati zaprimljena sredstva i to točno onoliko koliko je primila; ima li pravo na naknadu obvezna je klijenta informirati o zaprimljenim sredstvima, o svom pravu na naknadu te o tome da je primatelju pripisala ta sredstva ustegnuvši sebi od njega iznos s naslova svog prava na naknadu,

2. pripisati valutu izgubi li se ona nakon što je pripisana primateljevoj instituciji,

3. valutirati sredstva istoga dana kad su njoj pripisana; time je sam po sebi otpao problem zaračunavanja zakonskih zatezних kamata.

To je saldo tzv. pisanih primateljevih zahtjeva prema njegovoj instituciji. Nadilazi li nastala šteta svojom visinom iznose s naslova tih pisanih zahtjeva – jer, primjerice, sredstva nisu primatelju bila faktično stavljena na raspolaganje (konkretno, ako se pripis proknjižio sa zakašnjenjem, a sredstva su se valutirala s povratnim učincima) – ona će se naknaditi s naslova čl. 76. Smjernice EU 2007/64, čl. 50. ZPP-a, no njezinu visinu treba *de lege ferenda* ograničiti na iznos od 12. 500 eura osim u slučaju grube nepažnje i namjere te paušalizirane naknade štete s naslova zakonskih zatezних kamata.⁸¹ Primateljevoj instituciji pri tom treba pribrojiti krivnju međuinstitucija koje je ona uključila u postupak plaćanja (čl. 52. st. 1. ZPP-a). Primateljeva institucija obvezna je pripisati sredstva primatelju samo u onoj mjeri u kojoj može poći od toga da su i njoj ta konkretna sredstva pripisana. Ako su, naime, njoj sredstva pripisana s pridržajem i ona ih primatelju smije pripisati s pridržajem. U inkaso postupku primateljeva institucija često proknjižava pripise i prije nego što stekne saznanja o pokriću. Primateljeva institucija to tada čini uz pridržaj prispjeća pokrića iz bankarsko-gospodarskih razloga jer pridržaj otpada kad banci prisprije pokriće, a da pri tome nije potrebno provesti daljnje knjiženje koje je povezano s dodatnim troškovima.⁸² Banke više ne poduzimaju pripise s pridržajem istodobno s inkaso nalogom samo u interesu atraktivnosti inkaso postupka i racionalnosti poslovanja, iako na to nije obvezna. Na to ih, naime, sve više tjeraju izuzetno kratki i u glavnom kogentni rokovi pripisivanja sredstava doznake kontu korisnika doznake.⁸³

3.7. Ostala pitanja vezana uz plaćanje doznakom

a) Odnos valute

Odnos valute, temeljni odnos platitelja i primatelja plaćanja praktički je ostao izvan dosega Smjernice EU 2007/64. Iznimka su pitanja vezana uz naknadu, no i ona uglavnom ne dotiču doznaku nego ponajviše druga sredstva

---

⁸¹ V. u tom smjeru § 675z BGB-a.

⁸² Poblje o tome v. Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 242.

⁸³ U tom smislu treba dopuniti izlaganja navedena u Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 242.

plaćanja.⁸⁴ Novi pravni režim odgovornosti platiteljeve i primateljeve institucije treba se po prirodi stvari odraziti i na utvrđivanje odgovornosti sa stajališta odnosa valute. Ima li dužnik iz temeljnog odnosa – dakle platitelj – u slučaju zakašnjelog izvršenja doznake prema svojoj instituciji zahtjev za povrat valute, on bi se neopravdano obogatio za iznos koji bi mu bio vraćen po tom osnovu ako bi platitelj usporedno s primitkom tog iznosa namirio i svoju obvezu prema primatelju iz odnosa valute.⁸⁵ Budući da platitelj – dužnik iz odnosa valute – ima u pravilu prema svojoj instituciji kogentan zahtjev za povrat sredstava, više neće biti dopušteno odstupiti od dispozitivne odredbe čl. 177. st. 1. ZOO-a na način da se posebnom ugovornom pogodbom na primatelja plaćanja – dakle vjerovnika iz odnosa valute – prevali rizik gubitka sredstava plaćanja i rizik zakašnjelog plaćanja.⁸⁶ ZPP mijenja stoga, kao *lex specialis* u odnosu na ZOO, u tom dijelu od 1.1.2010. trenutno važeći dispozitivni režim odredbe čl. 177. st. 1. ZOO-a.⁸⁷

b) Kondikcijski zahtjevi

Obveznopravni odnosi s naslova neopravdanog obogaćenja u platnom prometu, također, su zahvaćeni predstojećim promjenama. Platitelj ima trenutno u pravilu kondikcijski zahtjev prema svojoj instituciji u slučaju tzv. "neautoriziranih doznaka". Platiteljeva institucija obvezna je stoga vratiti klijentu pokriće koje je zaprimila s naslova te konkretne "neautorizirane doznake".⁸⁸ Banka je faktično obvezna stornirati terećenje koje je već proknjižila te stvar postaviti tako kao da nije ni došlo do tog "neautoriziranog terećenja". Platiteljev kondikcijski zahtjev nadomješten je, međutim, u cijelosti platiteljevim posebnim zakonskim ugovornim zahtjevom prema njegovoj instituciji (čl. 60. Smjernice EU 2007/64, čl. 35. ZPP-a).⁸⁹ Taj izričito propisani platiteljev ugovorni zahtjev podudara se sadržajno s prethodno opisanim – trenutno važećim – platiteljevim kondikcijskim zahtjevom. Spomenuti ugovorni zahtjevi razlikuju se od sadašnjih kondikcijskih zahtjeva ponajviše po tome što za njih vrijedi 13-mjesečni prekluzivni rok (čl. 58. Smjernice EU 2007/64, čl. 33. ZPP-a).⁹⁰ Platitelj je dužan obavijestiti svoju instituciju o činjenicama na kojima temelji svoj ugovorni zahtjev zbog "neautoriziranih

---

⁸⁴ O tome v. poblize u nastavku rada.

⁸⁵ Tako Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1116; Franck, J.-U./Massari, P., op. cit. u bilj. 1, str. 1121.

⁸⁶ Glede odgovarajućeg zaključka za nama u tom dijelu poredbeno njemačko pravo v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1116. O dispozitivnom karakteru te materije sa stajališta trenutno važećeg hrvatskog prava v. poblize Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 280 i nadalje.

⁸⁷ O dispozitivnom karakteru te materije sa stajališta trenutno važećeg hrvatskog prava v. poblize Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 280 i nadalje.

⁸⁸ V. poblize o tome Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 146 i nadalje.

⁸⁹ V. i § 675u BGB-a.

⁹⁰ V. i § 676b st. 2. BGB-a.

doznaka" u tom 13-mjesečnom prekluzivnom roku jer će u suprotnom izgubiti ne samo taj svoj ugovorni zahtjev nego i kondikcijske zahtjeve koje ima prema svojoj instituciji zbog eventualno prešutnog priznavanja odobrenog kontokorentnog salda. ZPP mijenja stoga, kao *lex specialis* u odnosu na ZOO, u tom dijelu od 1.1.2010. trenutno važeći režim odredbe čl. 1015. st. 3. ZOO-a.⁹¹

Po svemu sudeći taj ZPP-om izričito propisan ugovorni zahtjev isključuje konkurentne kondikcijske zahtjeve.⁹² Ako nema sadržajne razlike između ugovornog i kondikcijskog zahtjeva, općenito uzevši ugovorni zahtjev isključuje kondikcijski – pa nema razloga drukčije rezonirati ni u ovom konkretnom primjeru njihove međusobne konkurencije. Smjernica EU 2007/64 ne uređuje ni ugovorni odnos strana u odnosu valute niti njihov odnos s naslova neopravdanog obogaćenja. Budući da se Smjernica EU 2007/64 ne dotiče kondikcijskog odnosa platitelja i primatelja plaćanja - odnosno dužnika i vjerovnika iz temeljnog odnosa koji je zapravo materijalnopravna podloga plaćanja – u tom dijelu i nadalje, dakle od 1.1.2010., treba primijeniti načela koja trenutno važe.

Odnos između platiteljevog ugovornog zahtjeva prema njegovoj instituciji i platiteljevog kondikcijskog zahtjeva prema primatelju plaćanja zadavat će glavobolje. U trostranim odnosima doznake posebice je teško odrediti u kakvom su međusobnom odnosu platiteljev ugovorni zahtjev prema njegovoj instituciji iz čl. 60. Smjernice EU 2007/64, čl. 35. ZPP-a i platiteljev kondikcijski zahtjev prema primatelju plaćanja koji – kao što je rečeno – nije uređen Smjernicom EU 2007/64. Trenutno vrijede dva dijelom zasebno koncipirana pravna režima – treba raspraviti hoće li se jezgro tih koncepata narušiti novim pravnim uređenjem platnog prometa.⁹³

Oba režima polaze od toga da platiteljeva institucija činidbu ne poduzima primatelju plaćanja nego samo svom nalogodavcu, platitelju. Prva skupina slučajeva obuhvaća doznake bez ikakve autorizacije, upute ili, pak, doznake koje su bile opozvane a primatelj je znao za to da je platitelj opozvao nalog za doznakom. Tada treba otkloniti sva stajališta po kojima bi platitelj ispunio primatelju plaćanja bilo kakvu činidbu. U tim slučajevima platiteljeve tobožnje "faktične činidbe" primatelju plaćanja jednostavno se pravno ne dadu pribrojiti platitelju. Platiteljeva institucija obvezna je tada vratiti platitelju pokriće koje je zaprimila s naslova te konkretne "neautorizirane doznake"; faktično je obvezna stornirati terećenje koje je već proknjižila te stvar postaviti tako kao da nije ni došlo do tog "neautoriziranog terećenja" – a glede svoje pravne zaštite s naslova sredstava koja je već prenijela nekamo dalje u lancu doznake upućena je na kondikciju pre-

⁹¹ O krajnje šlampavom nomotehničkom karakteru te odredbe sa stajališta trenutno važećeg hrvatskog prava v. poblize Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 44.

⁹² Njemački zakonodavac – obrazažući Nacrt Zakona o izmjenama BGB-a radi usklađivanja sa zahtjevima Smjernice 2007/64 - izričito je naglasio da taj platiteljev ugovorni zahtjev isključuje njegov konkurentni kondikcijski zahtjev. V. BR-Drucks. 848/08. Tako i sa stajališta nama u tom dijelu poredbenog njemačkog prava Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1116.

⁹³ O toj raspravi sa stajališta nama u tom dijelu poredbenog njemačkog prava Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1116 i 1117.

ma primatelju plaćanja. Kondikcijskom zahtjevu platiteljeve institucije za povrat valute, primatelj plaćanja može – ispune li sa za to potrebne pretpostavke – s uspjehom suprotstaviti prigovor da više nije obogaćen za sredstva za koja se bio neopravdano obogatio na njezin račun.

Taj model treba primijeniti i nakon 1.1.2010. U tom smislu ništa ne mijenja na stvari otpada li već provedeno terećenje računa s naslova čl. 1111. ZOO-a – kao prema trenutno važećem pravu – ili pomoću zahtjeva za vraćanje valute iz čl. 60. Smjernice EU 2007/64 odnosno čl. 35. ZPP-a.⁹⁴

I druga skupina slučajeva obuhvaća slučajeve opoziva naloga za doznakom, ali – za razliku od prve – ovdje platitelj nije znao ni morao znati za opoziv. Okolnosti te skupine slučajeva, također, pravdaju vraćanje sredstava platitelju – no, platiteljeva institucija ima tada pravo prebit tu platiteljevu kondikcijsku tražbinu prema njoj s tražbinom koju ona ima prema platitelju s naslova neopravdanog obogaćenja – ovaj put! - na njezin račun. Platitelj se, naime, neopravdano obogatio na račun svoje institucije tako što je usprkos nevaljane autorizacije, upute namirio svoj dug prema primatelju plaćanja – svom vjerovniku iz odnosa valute. Tada je riječ isključivo o platiteljevoj činidbi primatelju plaćanja, pa platiteljeva institucija ne može ni imati ikakvu nečinidbenu kondikciju prema primatelju plaćanja kao što je to bio slučaj s prvom spomenutom skupinom.

Taj model, kao i prvi, treba primijeniti nakon 1.1.2011. jer čl. 60. Smjernice EU 2007/64 i čl. čl. 35. ZPP-a – i za tu skupinu slučajeva – propisuju u konačnici samo obvezu platiteljeve institucije da platitelju vrati valutu, da stornira već proknjižena terećenja, i to ne više – kao do sad – s naslova pravila o neopravdanom obogaćenju nego s naslova izričito propisanih ugovornih zahtjeva. Razumije se samo po sebi da cilj ZPP-a nipošto nije pravno zaštititi platiteljevo neopravdano obogaćenje, konkretno, smanjenjem njegove pasive odnosno oslobodenjem od obveze prema primatelju plaćanja.

Druga skupina slučajeva snažno gubi na praktičnom značenju budući da pravila sustava platnog prometa u načelu u potpunosti potiskuju mogućnost opoziva naloga za doznakom koji su proslijeđeni na obradu sustavima platnog prometa.⁹⁵

IV. PLAĆANJE TEREĆENJEM PLATNOG RAČUNA

4.1. Zakonski i autonomni bankarski okvir plaćanja terećenjem računa

Obilježja doznake nisu ispunjena, ako je inicijativa na strani korisnika plaćanja - u obliku naloga za plaćanje, inkaso naloga - kojim ga se ovlašćuje

---

⁹⁴ V. i § 675u BGB-a.

⁹⁵ O tome v. bliže Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 94 i nadalje.

zahtijevati pripis određenog iznosa na njegovu računu na teret dužnikovog računa. Takav nalog za plaćanje banka je dužna izvršiti samo ako se primatelj plaćanja može pozvati na odgovarajuće ovlaštenje za pristup dužnikovom računu. To ovlaštenje u pravilu daje sam imatelj računa, dužnik iz temeljnog odnosa. Najuobičajeniji oblici tog tipa plaćanja su plaćanje čekom, dokumentarnim akreditivom i terećenjem računa.⁹⁶

Naša bankarska praksa rijetko je do sada koristila mogućnosti plaćanja terećenjem računa. Nad tom, u neku ruku, poraznom činjenicom možemo se samo čuditi; u okviru ovog rada nema, međutim, mjesta za izuzetno zanimljivu historijsko-privatnopravnu raspravu o tome zašto je to tako. Od 1.1.2011. susrest ćemo se po prvi puta sa zakonskim uređenjem plaćanja terećenjem računa. U svakom slučaju susrećemo se s bitnim privatnopravnim paradoksom jer nas sljedeće zaokruženo uređenje instituta uglavnom stranog našoj bankarskoj praksi.

Smjernica EU 2007/64 obuhvaća sva sredstva plaćanja osim mjenice, čeka, dokumentarnog akreditiva i gotovinskog plaćanja. Smjernica EU 2007/64 pozabavila se brojnim bitnim pitanjima pojedinih sredstava plaćanja, primjerice: autorizacijom, daljnjim koracima u postupku plaćanja, međusobnim imovinsko-pravnim zahtjevima strana koje sudjeluju u postupku plaćanja. Određene odredbe Smjernice EU 2007/64 skrojene su ponajprije pa i isključivo za pojedina sredstva plaćanja. U tom smislu izdvajaju se odredbe Smjernice EU 2007/64 koje uređuju mogućnost naknadne autorizacije glede plaćanja terećenjem računa (čl. 54. st. 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 29. st. 4. i st. 6. ZPP-a) te odredba čl. 62. Smjernice EU 2007/64, čl. 37. ZPP-a.⁹⁷ Potonja odredba predviđa, naime, mogućnost osporavanja i nakon što je do kraja proveden postupak plaćanja, a to je karakteristično za plaćanje terećenjem računa.⁹⁸

ZPP u konačnici samo okvirno uređuje odnose vezane uz plaćanje terećenjem računa. Ako te odredbe nisu kogentnog karaktera stranama je dopušteno urediti odnose i na drugim, dogovorenim osnovama. Ponajprije je to slučaj s međubankovim odnosima. Na našim je bankama da odluče hoće li autonomno donijeti pravila o plaćanju terećenjem računa pri čemu trebaju voditi računa da ona budu usklađena s kogentnim zahtjevima Smjernice EU 2007/64 glede plaćanja terećenjem računa. Približavanjem EU naše će banke vjerojatno ponuditi svojim klijentima glede europskog prekograničnog plaćanja tzv. SEPA sustav plaćanja terećenjem računa. Taj postupak plaćanja temelji se na Europskom međubankovnom dogovoru tzv. *Rule Book*.

---

⁹⁶ Poblize o tome v. Miladin, P., op. cit. u bilj. 1, str. 8 i 9.

⁹⁷ V. u tom smislu i § 675x BGB-a.

⁹⁸ Tako i Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1158. Smjernica EU 2007/64 govori o "zahtjevu za vraćanje". Posebno o vraćanju v. i čl. 75. st. 2. Smjernice EU 2007/64.

4.2. O pokretanju plaćanja terećenjem računa

Plaćanje terećenja računa naziva se i obrnuta doznaka jer taj tip plaćanja neposredno ne pokreće platitelj nego primatelj plaćanja. Plaćanje doznakom i terećenjem računa jedva da se i razlikuju nakon što dužnikovoj instituciji – mjestu plaćanja – prisprije uputa, nalog vjerovnika ili njegove institucije. Razlike između doznake i plaćanja terećenjem računa tiču se pokretanja postupka plaćanja, autorizacije i opoziva. Plaćanje terećenjem računa također je po pravnoj prirodi asignacija, s tim da platitelj vremenski gledano prvo ovlašćuje primatelja plaćanja ili njegovu instituciju da se naplate u svoje ime terećenjem njegovog računa a svoju instituciju ovlašćuje potom da im taj iznos plati tako što će za odgovarajuću svotu teretiti njegov račun.⁹⁹ Ne uslijedi li autorizacija neposredno prema mjestu plaćanja – dužnikovoj instituciji – opoziv se može izjaviti i nakon što se obavi čitava transakcija. U tom slučaju govori se o osporavanju autorizacije, u konačnici čitave transakcije plaćanja terećenjem računa.

4.3. Vrste autoriziranja plaćanja terećenjem računa

Plaćanje terećenjem računa poznaje dvije temeljne varijante: prvu po kojoj platitelj ovlašćuje primatelja plaćanja da povuče sredstva s njegova računa preko svoje institucije i drugu po kojoj platitelj ovlašćuje svoju instituciju da ona plati za njegov račun po neposrednom, direktnom nalogu primatelja plaćanja.

Domaća bankarska praksa uspješno nudi elektronsko plaćanje terećenjem računa na prodajnim mjestima koja sudjeluju u sustavu plaćanja ec/Maestro karticom. Riječ je o prvoj varijanti plaćanja terećenjem računa. Postupak tog elektronskog plaćanja terećenjem računa započinje provlačenjem dužnikove ec/Maestro kartice kroz odgovarajući uređaj i dužnikovim potpisom. Dužnikov PIN ne unosi se pri tom u uređaj, terminal koji prodajno mjesto treba pribaviti kani li se uključiti u sustav plaćanja ec/Maestro karticom.¹⁰⁰ Tim posebnim tipom elektronskog plaćanja terećenjem računa ovlašćuje se vjerovnik iz temeljnog, najčešće kupoprodajnog odnosa da postupak plaćanja pokrene preko svoje institucije – inkaso institucije – koja potom prosljeđuje nalog dužnikovoj instituciji – mjestu plaćanja – koja naposljetku doznačuje sredstva primatelju plaćanja, najčešće prodavatelju kao vjerovniku iz temeljnog odnosa. Prodajno mjesto te platiteljeva i primateljeva institucija po prirodi stvari trebaju biti uključeni u sustav plaćanja ec/Maestro karticom.

Dužnikova, platiteljeva uputa odnosno autorizacija razabire se tek iz njegovih naknadnih radnji i postupaka bilo u obliku izričite suglasnosti, općenitim

---

⁹⁹ U doktrinarnim konstrukcijama plaćanja terećenjem računa v. Canaris, C.W., *Bankvertragsrecht Erster Teil*, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 1988, Berlin/New York, Rbr. 531-535.

¹⁰⁰ O tome v. pobliže pod V.

konkludentnim radnjama ili šutnjom kroz određeno razdoblje kao posebnom konkludentnom radnjom.

Nema zapreke ni da se ubuduće tek naknadno autoriziraju pojedina plaćanja terećenjem računa. To se može učiniti i neformalno¹⁰¹ pa je u tom smislu dovoljna – kao i do sada – platiteljeva šutnja odnosno pasivno držanje kroz određeno dogovoreno razdoblje (čl. 54. st. 2. i st. 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 29. st. 1. do st. 4. ZPP-a).¹⁰²

Po drugom modelu plaćanja terećenjem računa dužnik iz temeljnog odnosa unaprijed neposredno ovlašćuje svoju instituciju, mjesto plaćanja. Ni po ovoj varijanti plaćanja terećenjem računa autorizacija se u pravilu ne poklapa baš u dan s trenutkom kad je faktično obavljena pojedina transakcija plaćanja; ona će i tada u pravilu uslijediti tek nakon što se plati. Smjernica EU 2007/64 ne kani mijenjati praksu te naknadne autorizacije plaćanja terećenjem računa. To posebno potvrđuje čl. 62. st. 1. i st. 2. Smjernice EU 2007/64 te čl. 37. st. 1. i st. 2. ZPP-a budući da se Smjernica EU 2007/64 tom odredbom obazire na rizike koji proizlaze iz tog fakta naknadne autorizacije, i to tako što dužniku daje posebno pravo da ospori već obavljene transakcije plaćanja terećenjem računa.

Buduće SEPA jednoobrazno europsko plaćanje terećenjem računa počiva na dva platiteljeva autorizacijska očitovanja: prema svojoj instituciji ili prema svom vjerovniku iz temeljnog odnosa. Oba autorizacijska očitovanja treba dati unaprijed; spomenuto pravo osporavanja iz čl. 62. st. 1. podst. 1. do 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 37. st. 1. ZPP-a uzima za obrazac upravo ta dva tipa autorizacije. Očekuje se kako će SEPA naići na opću primjenu. Zasigurno će se još raspravljati o SEPA *Roule Book*, pa i o tome treba li i na ta pravila primjenjivati kategorično pravo na osporavanje iz čl. 62. st. 1. podst. 4. Smjernice EU 2007/64, čl. 37. st. 3. ZPP-a. Kad se govori o tome da je to pravilo kategorično misli se na to da za njegovu primjenu nije potrebno ispuniti nikakve pretpostavke. Ostaje za vidjeti hoće li se institucije u buduće prikloniti varijanti SEPA plaćanja terećenjem računa ili će i nadalje u tom dijelu slijediti svoje ustaljene prakse.

4.4. Prava i obveze inkaso institucije

Od 1.1.2011. potanko se razrađuje obveza inkaso institucije da pokrene, inicira postupak plaćanja terećenjem račun tako da proslijedi dužnikovoj instituciji - mjestu plaćanja - vjerovnikov nalog za plaćanje (čl. 69. st. 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 43. st. 11. ZPP-a).¹⁰³ Prema važećoj praksi sredstva se pripisuju

---

¹⁰¹ Od forme kao pretpostavke valjanosti odustalo se tek nakon duge rasprave u okviru radnih skupina Komisije koje su radile na izradi Smjernice EU 2007/64. V. prijedlog Komisije KOM (2005) 603, vezano uz sam postupak izrade konačnog teksta Nacrta Smjernice EU 2007/64.

¹⁰² To stajalište zastupa se u njemačkom pravu koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1158. V. i § 675j st. 1. reč. 2. i 3. BGB-a.

¹⁰³ V. i § 675s st. 2. BGB-a.

primatelju plaćanja rutinski s pridržajem odnosno pod pretpostavkom da će zaista i prispjeti, a terećenje platiteljevog računa provodi se, također, pod pretpostavkom da platitelj, dužnik ne ospori to konkretno knjiženje terećenja njegovog računa.¹⁰⁴ Ta dosadašnja faktična praksa plaćanja ec/Maestro karticom trebala bi i nadalje ostati na snazi budući da se od 1.1.2011. platiteljevo pravo opoziva odnosno osporavanja mora i u svakom slučaju smije – pa i neformalno, ustaljenom praksom – ugovoriti, izjavljuje li se opoziv nakon što je nalog za plaćanje proslijeđen dužnikovoj instituciji, mjestu plaćanja. Problem je, međutim, u tome što bi pružatelji usluga plaćanja mogli iskoristiti svoj povoljniji položaj s naslova čl. 66. st. 1. Smjernice EU 2007/64 odnosno čl. 41. st. 2. do st. 5. ZPP-a i to na uštrb trenutno važeće pravne zaštite platitelja u postupku plaćanja terećenjem računa.

4.5. Prava i obveze mjesta plaćanja

a) Obveza ispitati prispjeli nalog za plaćanje terećenjem računa

Mjesto plaćanja nije u načelu obvezno ispitivati, provjeravati svaki pojedini njoj prispjeli nalog za plaćanje terećenjem platiteljeva računa. Doktrinarno stanje ravna se ovisno o tome je li platitelj neposredno ovlastio primatelja plaćanja da povuče sredstva s njegova računa preko svoje institucije ili je, pak, platitelj ovlastio svoju instituciju da ona plati tereteći njegov račun po nalogu primatelja plaćanja.¹⁰⁵ U prvom slučaju platitelju svakako preostaje pravo opoziva, osporavanja - i to pravo zapravo nadomješta manjak obveze mjesta plaćanja da provjeri je li prispjeli naloga za plaćanje uredan! - a u drugom slučaju institucija primatelja plaćanja - mjesto plaćanja - obvezna je ispitati poklapaju li se podaci navedeni u uputi institucije primatelja plaćanja s brojem platiteljevog računa i s iznosom koji platitelj ima na raspolaganju. Ovlasti li platitelj neposredno primatelja plaćanja da povuče sredstva s njegova računa preko svoje institucije, nalog primatelja plaćanja za plaćanje terećenjem računa mora u svakom slučaju biti podoban za to da se s njegova naslova provede konkretna transakcija plaćanja terećenjem računa. Nalog mora sadržavati točne podatke o platiteljevom, dužnikovom bankarskom računu. Mjesto plaćanja ne mora, međutim, - pa ni ne smije! – provjeravati je li dužnik zaista ovlastio vjerovnika da se naplati terećenjem njegovoga računa.¹⁰⁶ Temeljni doktrinarni koncept plaćanja terećenjem računa u biti ostaje isti kao i do sada – *nota bene* - po našem nepisanom pravu. Trenutno stanje neće se, dakle, znatnije mijenjati.

---

¹⁰⁴ To stajalište zastupa se u njemačkom pravu koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

¹⁰⁵ To su dva doktrinarna koncepta plaćanja terećenjem računa. O njima se ovdje govori hipotetski jer – osim plaćanja ec/Maestro karticama – nisu zaživjeli u domaćoj bankarskoj praksi.

¹⁰⁶ Tako sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu doktrinarno srodno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

Novine su prisutne glede varijante kad platitelj ovlasti svoju instituciju da ona plati tereteći njegov račun po nalogu primatelja plaćanja. U toj varijanti plaćanja terećenjem računa čl. 62. st. 1. toč. 1. do 3. Smjernice EU 2007/64 i čl. 37. st. 1. ZPP-a, propisuju da institucija primatelja plaćanja - u slučajevima kad platitelj nije točno odredio iznos glede kojeg je dao ovlaštenje za plaćanje terećenjem računa - treba ispitati premašuje li iznos pojedinog plaćanja terećenjem računa iznos koji bi platitelj mogao razumno očekivati uzmu li se u obzir njegovi već ustaljeni izdaci, odredbe okvirnog ugovora i okolnosti pojedinog slučaja.¹⁰⁷

Mjesto plaćanja nije dužno provest spomenuto ispitivanje ovlasti li platitelj neposredno primatelja plaćanja da povuče sredstva s njegova računa preko svoje institucije budući da će u toj varijanti plaćanja terećenjem računa autorizacija ionako uslijediti tek naknadno; preporuča se, međutim da platiteljeva institucija i tada provjeri jesu li ispunjene spomenute pretpostavke iz čl. 62. st. 1. toč. 1. do 3. Smjernice EU 2007/64, čl. 37. st. 1. ZPP-a jer tako platiteljeva institucija može uspješno i pravovremeno suzbiti naknadna platiteljeva osporavanja – idu li ona dakako u tom smjeru.¹⁰⁸

b) Otklanjanje plaćanja terećenjem računa

Mjesto plaćanja obvezno je platiti terećenjem računa – već sa stajališta odgovarajuće primijene pravila koja vrijede za doznaku - osim ako naloge za plaćanje s tog naslova iznimno ne otkloni zbog nekog važnog razloga. Obveza mjesta plaćanja da izvrši nalog za plaćanje neposredna je posljedica brojnih rizika kojima se izlaže platitelj zaključi li se suprotno.¹⁰⁹ Razlozi otklanjanja naloga za plaćanje moraju se posebno ugovoriti i nakon 1.1.2011. Nedostatak pokrića ističe se svojom praktičnom važnošću kao razlog otklanjanja naloga za plaćanje s naslova plaćanja terećenjem računa. Platiteljeva institucija nema pravo otkloniti nalog za plaćanje zbog manjkave dužnikove, platiteljeve autorizacije ovlasti li platitelj neposredno primatelja plaćanja da povuče sredstva s njegova računa preko svoje institucije – budući da će u toj varijanti plaćanja terećenjem računa autorizacija ionako uslijediti tek naknadno, dakle, kad se već plati. Otkloni li platiteljeva institucija nalog za plaćanje, ona je i prema važećem pravu obvezna bez odgađanja obavijestiti o tome platitelja.¹¹⁰ Ta obveza sad je, također, izričito propisana i precizirana (čl. 65. st. 1. toč. 1. i 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 40. st.

---

¹⁰⁷ V. i § 675x st. 1. BGB-a.

¹⁰⁸ Tako sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

¹⁰⁹ Tako sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

¹¹⁰ Tako sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

1. ZPP).¹¹¹ Mogu se k tome nazrijeti i određeni pomaci u smjeru uspostavljanja određene obveze savjetovanja.

Bitne izmjene tiču se ponajprije naknada. Njemački BGH je, primjerice, do sada s naslova § 307. st. 2. Nr. 1. BGB-a poništavao pogodbe o bankovnim naknadama koje su se naplaćivale kad mjesto plaćanja nije povuklo sredstva s platiteljevog računa i to baš zato što se ta sredstva nisu povukla s platiteljevog računa.¹¹² Odredbama BGB-a u potpunosti odgovaraju odredbe čl. 296. ZOO-a i čl. 96. i 97. Zakona o zaštiti potrošača o sudskoj kontroli općih uvjeta poslovanja. Argumentima njemačkog BGH trebaju se *de lege lata* u tom dijelu na odgovarajući način služiti i domaći sudovi. Smjernicom EU 2007/64 odnosno stupanjem na snagu ZPP-a mijenja se, međutim, taj dosadašnji pristup tumačenju spomenutih bankovnih klauzula. Ako je pružatelj usluga plaćanja iz opravdanog razloga otklonio izvršiti nalog za plaćanje terećenjem računa, čl. 65. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 40. st. 3. ZPP-a propisuju da se okvirnim sporazumom pružatelju usluge plaćanja može priznati pravo da naplati činidbu koju je s naslova čl. 40. st. 2. ZPP-a bez odgađanja bio dužan poduzeti u cilju obavještanja korisnika usluge plaćanja o tome da otklanja izvršiti njegov nalog za plaćanje.¹¹³ Te odredbe očito ne spominju dopuštene naknade kako bi institucijama priznale tek trošak porta odnosno slanja pismena kojima se platitelja obavještava o tome da je izostalo pojedino plaćanje terećenjem računa. Pravno su stoga zaštićeni širi manipulativni troškovi institucija vezani uz opravdano otklanjanje transakcija terećenjem računa.¹¹⁴ Bankovni troškovi trebaju, međutim, i u tom dijelu biti primjereni, moraju, dakle, odgovarati tipičnim izdacima u odgovarajućim situacijama opravdanog otklanjanja naloga za plaćanje terećenjem računa (čl. 52. st. 1. reč. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 27. st. 1. ZPP-a).¹¹⁵

Novo rješenje u svakom slučaju nije jednoznačno; ono, naime, nastoji uravnotežiti međusobno suprotstavljene interese korisnika usluga plaćanja, s jedne, i pružatelja usluga plaćanja, s druge strane. U konačnici nije pošteno ni da se taj rizik u konačnici prevale na svu klijentelu – ugrađivanjem tog rizika u višu cijenu usluga plaćanja – jer neuredni korisnici usluga plaćanja terećenjem računa trebaju snositi posljedice svog kršenja dogovorene rutine plaćanja terećenjem računa. Zaključak nipošto ne priječi da se konkretna odgovornost za otklanjanje naloga za plaćanje terećenjem računa ne prevale u konačnici na stranu koje je za to odgovorna sa stajališta odnosa valute. O tome će zadnju riječ imati Europski sud, a ne VSRH.

---

¹¹¹ V. i § 675o st. 1. reč. 1. do. 3. BGB-a.

¹¹² V. BGH WM 2001, str. 563.

¹¹³ U tom smjeru v. i § 675o st. 1. reč. 4. BGB-a.

¹¹⁴ Tako sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1159.

¹¹⁵ U tom smjeru i § 675f st. 4. re. 2. BGB-a.

c) *Glavna činidba platiteljeve institucije*

Prema trenutno važećem pravu nije jasno što sve točno obuhvaća – i do sad doktrinarno nesporna! – obveza platiteljeve institucije da izvrši nalog za plaćanje terećenjem računa. Nije, posebice, jasno odgovara li platiteljeva institucija kao mjesto plaćanja i u postupku plaćanja terećenjem računa dakle u slučaju tzv. obrnute doznake – za sve institucije koje sudjeluju u lancu plaćanja. Čl. 75. st. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 48. st. 1. i st. 2. ZPP-a uređuju baš to pitanje i to tako što također - kao kod doznake - nameću odgovornost prvoj instituciji u nizu, a to je institucija primatelja plaćanja - za rad svih institucija koje su potom uključene u postupak plaćanja, izuzimajući pri tom platiteljevu instituciju kao zadnju u nizu. Institucija primatelja plaćanja obvezna je u slučaju neizvršenja ili neurednog izvršenja naloga za plaćanje terećenjem računa odmah ponovno ili, pak, potpuno iznova - proslijediti nalog za plaćanje terećenjem računa platiteljevoj instituciji (čl. 48. st. 2. ZPP-a). Dokaže li institucija primatelja plaćanja da je u postupku plaćanja terećenjem računa ispunila sve svoje preuzete obveze, platiteljeva institucija dužna je – ovisno o okolnostima pojedinog slučaja – bez odgađanja i u potpunosti naknaditi platitelju iznos valute pojedine neizvršene ili neuredno izvršene transakcije plaćanja terećenjem računa. Platiteljeva institucija obvezna je, naime, platitelju vratiti ta sredstva ako je platitelj bio terećen za taj konkretan iznos plaćanja po nekom drugom naslovu iz odnosa valute, i to upravo za to što “nije prošlo” plaćanje terećenjem računa (čl. 48. st. 3. ZPP-a).¹¹⁶ Platiteljeva institucija obvezna je u tom slučaju vratiti i sve naknade i kamate naplaćene u vezi s neizvršenim ili neuredno izvršenim nalozi- ma za plaćanje terećenjem računa (čl. 48. st. 5. ZPP-a). Na odgovarajući način treba primijeniti ono što je glede plaćanja doznakom rečeno o neopravdanom obogaćenju u odnosu valute.¹¹⁷

4.6. Pravo inkaso - dužnika da ospori pojedinu transakciju plaćanja terećenjem računa

a) *Izvanredno pravo osporavanja*

Inkaso - dužnik može ako je to posebno ugovoreno, a na temelju čl. 62. st. 1. toč. 4. Smjernice EU 2007/64 i čl. 37. st. 3. ZPP-a i izvanredno osporavati

---

¹¹⁶ Tako glede, čl. 48. st. 2. ZPP-a odgovarajućem, § 675y st. 2. BGB-a, platiteljev zahtjev tumači njemački zakonodavac. V. Gesetzentwurf der Bundesregierung zur Umsetzung der Verbraucherkreditrichtlinie, des zivilrechtlichen Teils der Zahlungsdiensterichtlinie sowie zur Neuordnung der Vorschriften über das Widerrufs- und Rückgaberecht (hier: SEPA-Vorschriften), objavljen u časopisu ZBB 6/08, str. 457.

¹¹⁷ V. poblize pod 3.7.

već izvršene transakcije plaćanja terećenjem računa. Od 1.1.2011. susrećemo se, međutim, s jednom bitnom iznimkom. Otpadne li, naime, mogućnost naknadnog osporavanja jer je platitelj unaprijed dao svoju suglasnost za plaćanje terećenjem računa – kao kod njemačkog, austrijskog AAV (*Abbuchungsauftragsverfahren*) sustava plaćanja terećenjem računa - čl. 62. st. 1. toč. 1. do 3. i st. 2. Smjernice 2007/64 i čl. 37. st. 1. ZPP-a, dopuštaju izvanredno osporavanje u strogo ograničenim slučajevima: posebno pravo osporavanja autoriziranih plaćanja terećenjem računa suženo je, naime, na slučajeve kad nalog za terećenje – autorizacija – ne specificira točan odnosno najviši iznos koji treba platiti po tim transakcijama.¹¹⁸ Na temelju svih okolnosti pojedinog slučaja institucija je tada dužna ispitati – i to ponajprije na temelju ranije uvriježenih platiteljevih izdataka – je li se razumno mogao očekivati konkretan iznos zahvaćen plaćanjem terećenjem računa. Institucija je obvezna uskratiti izvršenje naloga za plaćanje prosudi li da nisu ispunjene te posebne ZPP-om propisane pretpostavke. Spomenute odredbe Smjernice EU 2007/64 i ZPP-a očito smjeraju i na to da se platiteljeve institucije trebaju pridržavati odredbi okvirnog ugovora kojima se postavljaju granice odnosno gornji dopušteni iznos pojedinih transakcija plaćanja terećenjem računa. Ta rješenja nisu u tom dijelu nikakva radikalna novina jer se spomenute obveze platiteljeva institucija dužna držati i prema važećem doktrinarnom konceptu, sukladno općim pravilima obveznog prava.

Spomenuto pravo na izvanredno osporavanje moglo bi biti bitno i sa stajališta SEPA – plaćanja terećenjem računa, ne pribavi li se u tom postupku plaćanja platitelju pravo osporavanja – i to bez ikakvih za to potrebnih pretpostavki – kao što je slučaj, primjerice, s e/Maestro kartičnim postupkom plaćanja terećenjem računa.

b) Redovito pravo osporavanja kod, primjerice, e/Maestro kartičnih plaćanja terećenjem računa

ba) Dogovaranje potpuno bezuvjetnog redovitog prava na osporavanje

Već se protreslo je li od 1.1.2011. dopuštena neformalna autorizacija u varijanti da platitelj ovlasti primatelja plaćanja da neposredno, direktno povuče sredstva s njegova računa - uzimajući pri tome u obzir naknadnu, a u pojedinim slučajevima, također, i potpuno neformalnu autorizaciju - čak platiteljevom šutnjom – prisutnu kod te varijante plaćanja terećenjem računa. Atraktivnost - primjerice njemačkog, austrijskog EEV-a (*Einzugsermächtigungsverfahren*),

---

¹¹⁸ Treba u svakom slučaju oštro razgraničiti autorizirano prema neautoriziranom plaćanju terećenjem računa. Autorizirano plaćanje terećenjem računa prisutno je isključivo u okviru AAV sustava, prema vladajućoj teoriji odobrenja u slučaju EEV-a nije riječ o autoriziranom plaćanju terećenjem računa. V. поближе o AAV i EEV u narednom odlomku, pod ba).

posebice, elektronskog plaćanja terećenjem računa poput ec/Maestro kartica - ovisi o daljnjem temeljnom uređenju koje ne remeti trenutne doktrinarne pozicije. Čl. 62. st. 1. toč. 4. Smjernice EU 2007/64 i čl. 37. st. 3. ZPP-a potvrđuju mogućnost da se u postupku plaćanja terećenjem računa dogovori naknadno, potpuno bezuvjetno platiteljevo pravo da osporava pojedine transakcije plaćanja terećenjem računa. U Njemačkoj, primjerice, postignuti su odgovarajući dogovori i to isključivo glede neautoriziranih oblika plaćanja terećenjem računa – dakle u EEV postupku. Ti dogovori mogu poslužiti kao obrazac našim budućima autonomnim međubankarskim dogovorima o sustavima plaćanja terećenjem računa.

bb) Gubitak prava na osporavanje i prava s naslova storno ispravaka

Nije lako utvrditi koje radnje treba tumačiti kao konkludentno, prešutno platiteljevo autoriziranje. Dvojbeno je ponajprije kako konkretno tumačiti čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 i čl. 38. st. 1. ZPP-a te podudaraju li se uopće te dvije odredbe. Euroskoprava odredba propisuje, naime, najkraći rok u kojem platitelj može osporavanjem pojedine transakcije plaćanja terećenjem računa ostvarivati svoje pravo na vraćanje valute¹¹⁹, a hrvatski zakonodavac nastojao se uskladiti sa zahtjevima čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 tako što je propisao najdulji, prekluzivni rok u kojem platitelj treba istaknuti taj svoj zahtjev za vraćanje valute.¹²⁰ Platitelj gubi pravo na povrat iz čl. 37. ZPP-a ako svojoj instituciji "ne podnese zahtjev za povrat u roku od 8 tjedana od datuma terećenje", postavlja se stoga pitanje kako to konkretno platitelj treba podnijeti zahtjev za vraćanje svojoj instituciji.

I europskoppravna i nacionalnopravna odredba moraju se u svakom slučaju primijeniti na sve vrste osporavanja iz čl. 62. Smjernice EU 2007/64 i čl. 37. st. 1., st. 2. i st. 3. ZPP-a, dakle, i na već spomenuto bezuvjetno osporavanje iz čl. 37. st. 3. ZPP-a koje se tiče tzv. neautoriziranih plaćanja terećenjem računa.¹²¹

¹¹⁹ Čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 propisuje da su države članice EU dužne platitelju osigurati vraćanje valute autorizirane transakcije plaćanja terećenjem računa – dakle ostvarenje zahtjeva s naslova čl. 62. Smjernice EU 2007/64 – unutar osam tjedana računajući od kad se platitelja teretilo za iznos koji on ima pravo zahtijevati natrag. Tekst Smjernice EU 2007/64 nije jasan, no prihvatljivije je stajalište kako namjera čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 nije bila propisati prekluzivne rokove nego tek okvirne, najkraće rokove za ostvarivanje platiteljevih zahtjeva za vraćanje sredstava s naslova čl. 62. Smjernice EU 2007/64.

U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160-1161.

¹²⁰ Tako je zahtjeve čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 protumačio i njemački zakonodavac. V. § 675x st. 4. BGB-a.

¹²¹ U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160-1161. Suprotno stajalište po kojem čl. 38. st. 1. ZPP-a odgovarajući § 675x st. 4. BGB-a obuhvaća samo autorizirana plaćanja terećenjem računa i SEPA plaćanja terećenjem računa, a ne i spomenuta neautorizirana plaćanja terećenjem računa, zastupa

Proizlazi, dakle, da platitelj ne gubi zahtjev za vraćanje ako se držao potpuno pasivno unutar 8-tjednog roka iz čl. 38. st. 1. ZPP-a te da ga treba izložiti tom za njega krajnje nepovoljnom učinku samo ako je unutar tog roka izričito odobrio pojedinu transakciju plaćanja terećenjem računa.¹²² Puka platiteljeva šutnja može se protumačiti kao autorizacija tek po proteku 8-tjednog roka računajući od dana od kad se platitelja teretilo za iznos koji on ima pravo zahtijevati natrag. Trenutno, na temelju čl. 1015. st. 2. ZOO-a vrijedi kraći rok jer se smatra da je bankovni izvadak o promjenama po tekućem računu odobren ako nije osporen u dogovorenom roku ili, ako dogovora nema, u roku od petnaest dana. 8-tjedni rok iz čl. 38. st. 1. ZPP-a očito ne isključuje raniju autorizaciju na temelju platiteljevog konkludentnog, prešutnog očitovanja volje. Nacionalno pravo i nadalje treba primijeniti prije protoka tog 8-tjednog roka glede tumačenja radnji osporavanja odnosno konkludentnog odobravanja pojedinih transakcija plaćanja terećenjem računa.

Prema trenutnom stanju, pravo na osporavanje ne izvodi se samo iz šturih i nemuštih domaćih bankovnih pravila o plaćanju terećenjem računa¹²³, nego ponajprije iz, također, u domaćem bankarstvu oskudno autonomno dogovorenog dužnikovog, platiteljevog zahtjeva prema mjestu plaćanja s naslova korekcije pojedinih otpisa odnosno kontokorentnih knjiženja terećenja računa. Od 1.1.2011. te zahtjeve zamjenjuje platiteljev zakonski zahtjev za vraćanje iz čl. 75. st. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 37. st. 1. ZPP-a. Jednako vrijedi i za sve druge do sada raspravljene zahtjeve za vraćanje u sklopu plaćanja terećenjem računa. Autonomna poredbenopravna bankarska pravila o plaćanju terećenjem računa - simetrično platiteljevom pravu na osporavanje odnosno pravu na storno - dopuštaju platiteljevoj instituciji - mjestu plaćanja - pravo na storno prema instituciji primatelja plaćanja - inkaso mjestu - a instituciji primatelja plaćanja pravo na storno prema primatelju plaćanja.¹²⁴ Neizvršeni ili neuredno izvršeni konkretan postupak plaćanja terećenjem računa raspliće se, dakle, nizom različitih i međusobno povezanih koraka, stadija - s tim da u pravilu započinje platiteljevim osporavanjem, storniranjem konkretne transakcije plaćanja terećenjem računa; osim ako platiteljeva institucija sama ne poduzme korake u cilju rješavanja nast-

---

se u obrazloženju Zakona kojim se njemačko nacionalno pravo uskladilo sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64; u tom dijelu krivim tumačenjem čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64. V. Gesetzentwurf der Bundesregierung zur Umsetzung der Verbraucherkreditrichtlinie, des zivilrechtlichen Teils der Zahlungsdiensterichtlinie sowie zur Neuordnung der Vorschriften über das Widerrufs- und Rückgaberecht (hier: SEPA-Vorschriften), objavljen u časopisu ZBB 6/08, str. 455.

¹²² U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160-1161.

¹²³ Domaće banke ni ne trude se iole pravno osmisliti i suvislo poslovnopravno ponuditi usluge plaćanja terećenjem računa. Ta pojava potvrđuje da se bankarska praksa "faktično" odmetnula iz privatnopravnih voda u nekakve nepoznate vode banalnog tehnokratskog pristupa životnim, obveznim odnosima u bankarstvu.

¹²⁴ U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160.

le situacije. Ospori li, međutim, platitelj transakciju neopravdano, na to treba odgovoriti direktnim deliktним zahtjevom za naknadu štete inkaso institucije prema dužniku, platitelju – jer bi se u suprotnom pravno zaštitio potpuno neprihvatljiv učinak.¹²⁵ Po proteku roka iz čl. 38. st. 1. ZPP-a stajalište je obrnuto, otpada, naime, spomenuta simetrija platiteljevog prava na storno, na jednoj strani, i prava na storno platiteljeve institucije te institucije primatelja plaćanja, na drugoj strani. Platitelj, dužnik ima, naime, pravo osporiti pojedinu transakciju plaćanja terećenjem računa i po proteku zakonskog roka; transakciju može, dakle, osporavati tako dugo dok se njegovo ponašanje razumno ne ocijeni kao u najmanju ruku konkludentno odobravanje – autorizacija! - ; platiteljeva institucija i institucija primatelja plaćanja gube, međutim, pravo na storno po proteku tog zakonskog roka i ne mogu stoga potom stornirati pripisana sredstva.¹²⁶ I taj rezultat - narušavanje interesa platiteljeve institucije u korist platiteljevih interesa - treba korigirati – i to samo dokaže li se da je platiteljevo osporavanje bilo opravdano! – tako da se mjestu plaćanja prizna pravo da tada svoju štetu prevale na inkaso instituciju te da u konačnici taj rizik preuzme na sebe vjerovnik, primatelj plaćanja.¹²⁷ Platiteljeva institucija ima, dakle, pravni put kojim će naknaditi štetu koja joj je nanesena vrati li ona platitelju iz opravdanog razloga valutu s naslova pojedine transakcije plaćanja terećenjem računa. Sporno je mogu li te privatnopravne konstrukcije opstati i nakon 1.1.2011. glede obaju spomenutih kontokorentnih korekcija, ispravaka. Dvojbeno je, štoviše, sa stajališta 8-tjednog roka iz čl. 38. st. 1. ZPP-a je li više uopće moguć ranije spomenuti zahtjev s naslova deliktne odgovornosti za naknadu štete inkaso institucije prema platitelju.¹²⁸ Smjernica EU 2007/64 u svakom slučaju ne propisuje zahtjeve o kojima je ovdje riječ; ne smije se, međutim, pri tom izgubiti iz vida da ona uopće ne uređuje pitanja iz odnose valute pa shodno tome ni pravna sredstva kojima se privatnopravno sankcioniraju kršenja obveza iz odnosa valute. Treba, posebice, imati u vidu kako je Europski sud, također, i u drugim sličnim slučajevima dopustio da se ograničenja vezana uz zlouporabu prava ne postavljaju samo Smjernicama EU koje uređuju pitanje tih konkretnih ograničenja nego i nacionalnim pravima ako se tim konkretnim dodatnim nacionalnopravnim ograničenjima ne ugrožava ujednačavajuća zadaća Smjernice kao izvora europskog prava.¹²⁹ Europskopravna bankarska praksa no-

---

¹²⁵ U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava - odnosno § 826 BGB-a - koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160, te njemačku sudsku praksu koju on tamo navodi.

¹²⁶ U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava - odnosno § 826 BGB-a - koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160, te njemačku sudsku praksu koju on tamo navodi.

¹²⁷ U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava - odnosno § 826 BGB-a - koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160.

¹²⁸ Sve te dvojbe iznosi sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1160.

¹²⁹ V. slučaj pred Europskim sudom Slg. 1997, I-7219, 7227 – Coöperatieve Raboobank BA. U tom smislu v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

vog pravnog uređenja plaćanja terećenjem računa brzo će se morati pozabaviti problemom, gubi li inkaso – dužnik svoj zahtjev za povrat – koji ostvaruje kroz svoje pravo na osporavanje iz čl. 37. st. 1. ZPP-a - već po proteku 8 tjedana budući da čl. 38. st. 1. ZPP-a u tom dijelu nameće inkaso – dužniku prekluzivan rok za ostvarenje tih njegovih prava. Odredba čl. 63. st. 1. Smjernice EU 2007/64 zasigurno ne ostavlja dojam kategorične prekluzivne krutosti koji je u njoj prepoznao ne samo hrvatski, nego, primjerice, i njemački zakonodavac usklađujući svoje nacionalno pravo sa konkretnim zahtjevima te europskopravne odredbe. Europskom sudu, a ne VSRH, prepušteno je da u konačnici donese odluku o tom u najmanju ruku otvorenom pitanju.

V. KARTIČNA PLAĆANJA

5.1. Opći pregled novog pravnog uređenja i njegovog utjecaja na trenutno važeće stanje

Kartična plaćanja – dizanja gotovine s bankomata, plaćanja ec/Maestro karticama uz korištenje PIN-a (tzv. *Point-of-Sale*, POS) i plaćanja (univerzalnim) kreditnim karticama – po prvi puta zakonski su uređena od 1.1.2011. Kartična plaćanja uređena su istim propisima kao doznaka i plaćanje terećenjem računa - Smjernicom EU 2007/64 i ZPP-om. Ti propisi uređuju u pravilu sva plaćanja unutar Hrvatske, ali i prekogranična plaćanja.¹³⁰ Institucije platnog prometa samostalno odlučuju o tome hoće li svoje usluge nuditi samo na nacionalnom ili, pak, i na prekograničnom tržištu platnog prometa. Neke zemlje EU izričito propisuju oslanjajući se na čl. 53. Smjernice EU 2007/64 – poput čl. 23. st. 2. našeg ZPP-a – da i zakonsko određenje e-novac kartica može u konačnici ovisiti o tome nude li se te kartice i u prekograničnom ili, pak, samo u unutargraničnom nacionalnom platnom prometu.¹³¹ Cjelokupna zakonska odnosno smjerničina konstrukcija temelji se na uređivanju svih bitnih, tipičnih problema prisutnih kod svakog pojedinog kartičnog sredstva plaćanja poput: autorizacije, kartičarevog preuzimanja apstraktne obveze plaćanja, te, posebice, kartičnih zlouporaba (čl. 55. do 61. Smjernice EU 2007/64 i čl. 34., čl. 36. ZPP-a).

Zakonsko uređenje kartičnog plaćanja postavlja samo određene okvire. Strane koje sudjeluju u kartičnim plaćanjima slobodno uređuju svoje međusobne odnose u dijelu u kojem ZPP ne uređuje kartično plaćanje odnosno u dijelu u kojem ga ne uređuje prisilnopravno. To se ponajprije tiče međubankovnih odnosa te odnosa između kartičara i imatelja kartice odnosno “ uvjeta za njihovo izdavanje i korištenje” u smislu čl. 56. st. 1. lit. a Smjernice EU 2007/64. Te klauzule

---

¹³⁰ O stupanju na snagu pojedinih zakonskih rješenja danom pristupanja Republike Hrvatske Europskoj Uniji v. pobliže čl. 161. ZPP-a.

¹³¹ V. § 675i BGB-a.

susrećemo u općim uvjetima poslovanja ec/Maestro – karticama te u općim uvjetima poslovanja (univerzalnim) kreditnim karticama.

Sukladno "horizontalnom" konceptu novog pravnog uređenja platnog prometa treba usporedno raspraviti pitanja koja su bitna za sve zakonski pokrivene vrste kartičnih plaćanja. E-novac kartice nisu sa stajališta ovog rada u žarištu pažnje budući da one u domaćoj bankarskoj praksi još uvijek ne igraju značajniju ulogu. Smjernica EU 2007/64 i ZPP nisu promijenili temeljnu pravnu strukturu e-novac kartica; nema, dakle, promjena po pitanju predujma, pohranjivanja novca na e-novac kartice te prebacivanje svih rizika gubitka valute na klijenta, imatelja kartice.¹³² Kartično plaćanje raspravljalo se do sada tako što su se odvojeno privatnopravno sagledavali odnosi među sudionicima u postupku kartičnog plaćanja. Smjernica EU 2007/64 i ZPP očito mijenjaju tu već izoštrenu privatnopravnu perspektivu tako što: najprije polaze od analize okvirnog odnosa kartičara i imatelja kartice te temeljnog odnosa imatelja kartice i njegovog vjerovnika, primatelja plaćanja; potom se bave pojedinom transakcijom kartičnog plaćanja s naslova tog okvirnog odnosa, posebice, autorizacijom i njezinim izostankom; da bi na koncu svoju pažnju usredotočili na pitanje zasnivanja zahtjeva za isplatu prema kartičaru odnosno izdavatelju kartice.¹³³

5.2. Okvirni ugovor i odnos valute

a) *Općenito o zakonskom uređenju okvirnog ugovora i odnosa valute sa stajališta kartičnih plaćanja*

Smjernica EU 2007/64 i ZPP fragmentarno uređuju kartična plaćanja. Odnos valute praktički je u potpunosti ostao izvan žarišta Smjernice EU 2007/64 i ZPP-a. Jedino je uređeno pitanje tzv. gotovinskih klauzula.¹³⁴ Normirana pitanja ciljano su probrana i to s namjerom da se prisilnopravno suzbiju točno određeni oblici neprihvatljive prakse kartičarskih kuća i institucija koje sudjeluju u postupcima kartičnih plaćanja. Među tim pitanjima izdvajaju se međubankovni odnos kad imatelji bankovnih kartica ne podižu gotovinu na bankomatima svoje

---

¹³² Institucije platnog prometa imaju i nadalje pravo na predujam i to isključivo u svom poslovanju e-novac karticama budući da pooštreni pravni režim valutiranja i nadalje u tom području plaćanja trpi odstupanja jer se u tom dijelu plaćanja e-novac karticama mogu slobodno dogovarati dulji rokovi izvršenja naloga za plaćanje (čl. 53. st. 1. lit. E Smjernice EU 2007/64, čl. 28. st. 1. toč. 5. ZPP-a).

Rizik gubitka valute plaćanje može se prebaciti na platitelja plaća li on e-novac karticama budući da se na temelju čl. 28. st. 1. toč. 2. te st. 2. ZPP-a u tom dijelu daje ugovorom olabaviti režim odgovornosti iz čl. 36. ZPP-a na štetu platitelja e-novac karticama.

U tom smjeru sa stajalište njemačkog prava koje je nama u tom dijelu poredbeno, v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1161.

¹³³ Tako Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1161.

¹³⁴ O tome v. pobliže pod 5.2. b).

nego neke druge banke, dakle, banke koja primatelju gotovinskih isplata putem bakomata nije izdala bankovnu karticu pomoću koje se on tada naplaćuje. Novo pravno uređenje dotiče se i tzv. *Interchange*-sustava u dijelu kojim se on prepliće s poslovanjem kreditnim karticama. Neposredan pravni odnos imatelja kartice i primatelja kartičnog plaćanja rješavat će se i nadalje na temelju ugovornih pogodbi među sudionicima kartičnog plaćanja. Izostao je, u svakom slučaju, cjelovit jednoobrazni europskopравни režim karičnog plaćanja.

b) Problem naknada u kartičnom poslovanju

Novo pravno uređenje pomno je pristupilo problemu naknada u kartičnom poslovanju. Odnos pokrića, okvirni ugovor izdavatelja kartica i imatelja kartice, u svakom slučaju uređuje cijenu kartičarevih, izdavateljevih usluga, naknadu. Problem naknada rješava se prema važećem pravu na temelju odredbi ZOO-a i ZPP-a o sudskoj kontroli nepoštenih pogodbi ugovorenih putem općih uvjeta poslovanja budući da se činidbe imatelja kartice s naslova naknade mahom dogovaraju putem kartičarevih, izdavateljevih općih uvjeta poslovanja. Novo pravno uređenje propisuje, s druge strane, posebne zakonske okvire za kartične naknade: dijeli, posebice, naknade koje kartičar, izdavatelj ili tko drugi naplaćuje za glavne činidbi i na one koje se naplaćuju za obavljanje kakvih uzgrednih obveza, činidbi u postupku kartičnog plaćanja. Čl. 27. st. 1. ZPP-a očito razgraničuje glavne činidbe prema sporednim činidbama propisujući da se sporedne činidbe smiju naplaćivati u strogo određenim slučajevima¹³⁵ i to samo ako su primjerene i u skladu sa stvarnim troškovima pružatelja usluga plaćanja. Kartičar, izdavatelj dužan je upoznati imatelja kartice s naknadama za glavne činidbe, posebice, s naknadom koja se zaračunava za samo izdavanje kartice klijentu te s naknadom za obavljanje pojedinih transakcija kartičnog plaćanja (čl. 50. st. 2. Smjernice EU 2007/64 i čl. 18. st. 1. toč. 3. lit. a., čl. 24. st. 1. toč. 3., i čl. 25. st. 1. toč. 3. ZPP-a).¹³⁶ Naknade za glavnu činidbu prepuštene su privatnopravnoj autonomiji, u tom dijelu naknada očito nije usko vezana uz troškove koje je pružatelj usluga plaćanja imao kao što je to slučaj s naknadama za uzgredne činidbe.¹³⁷ Smjernica EU 2007/64 ne umanjuje u tom dijelu značaj ostalih Smjernica EU - posebice Smjernice EZ 94/3 - koje se bave zaštitom od nepoštenih klauzula ugovorenih putem općih uvjeta poslovanja. Domaće pravo treba se postaviti prema pitanju naknadu sukladno našem općem privatnopravnom okviru, Smjernica EU

---

¹³⁵ U slučajevima iz čl. 40. st. 3., čl. 41. st. 5. i čl. 49. st. 4. ZPP-a.

¹³⁶ Pružatelj usluga plaćanja primatelja plaćanja ima obvezu obavijestiti primatelja plaćanja o okolnostima propisanim u navedenim odredbama koje se tiču primatelja plaćanja i njegovog pružatelja usluga plaćanja.

¹³⁷ U tom smjeru sa stajalište § 675f st. 4. BGB-a koji je precizniji i jasniji u donosu na spomenute odredbe ZPP-a o naknadama v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1161.

2007/64 ne nameće u tom dijelu neki novi pravni režim. Europskom sudu, a ne VSRH, prepušteno je, međutim, da u konačnici donese odluku o valjanosti ugovornih klauzula o naknadama u kartičnom poslovanju. Ne smije se ispustiti iz vida da Uredba 2560/2001 Europskog parlamenta i Vijeća Europe o prekograničnim plaćanjima u eurima zabranjuje razgraničavanje naknada ovisno o tome plaća li se unutar države članice EU ili unutar EU.

Novo pravno uređenje dotiče se odnosa imatelja kartice i primatelja kartičnog plaćanja, posebice, trgovaca. Smjernica EU 2007/64 odgovara u tom dijelu na strahovanja o mogućim povredama slobodne tržišne utakmice.¹³⁸ Od 1.1.2011. ništave su odredbe okvirnog ugovora kartičara, izdavatelja i trgovca kojima se zabranjuje primatelju plaćanja, trgovcu da imatelju kartice zaračuna posebnu naknadu kani li on platiti karticom odnosno da mu nudi poseban popust kani li plaćati određenom karticom (čl. 52. st. 3. reč. 1. Smjernice EU 2007/64 i čl. 27. st. 5. u vezi sa st. 6. ZPP-a). Domaći zakonodavac otišao je, međutim, i korak dalje pa je trgovcu, primatelju plaćanja zabranio da svojim mušterijama, imateljima kartica naplaćuje bilo kakvu naknadu kane li oni platiti određenom karticom ili drugim sredstvom plaćanja (čl. 27. st. 6. ZPP-a). Smjernica EU 2007/64 nije, naime, u tom dijelu imperativna ona čl. 52. st. 3. reč. 2. prepušta državama članicama EU da same odluče o tome hoće li prisilnopravno uskratiti ponajprije trgovcima kao primateljima plaćanja da svojim mušterijama zaračunaju posebnu naknadu – kako bi najčešće na imatelja kartice prevalili troškove koje oni sami duguju kartičarima, izdavateljima – kane li oni platiti ponajprije određenim karticama. Njemački zakonodavac nije, primjerice, iskoristio tu opciju te je samo nametnuo primatelju plaćanja obvezu da unaprijed informira platitelja o tome da će mu zaračunati posebnu naknadu ili mu odobriti poseban popust kani li on platiti određenim sredstvom plaćanja, najčešće određenom karticom.¹³⁹

ZPP izričito prisilnopravno ne suzbija raširenu domaću poslovnu praksu odobravanja posebnih, dodatnih popusta kad se ne plaća bezgotovinskim oblicima plaćanja nego gotovinom. Smislenim tumačenjem čl. 50. st. 2., čl. 52. st. 3. Smjernice EU 2007/64 i čl. 27. st. 5. i st. 6. ZPP-a treba zaključiti kako te klauzule nisu uvijek ništave u dijelu u kojem zakidaju kartičnog platišu prema gotovinskom

---

¹³⁸ Tzv. "surcharging" odnosno odobravanje posebnog rabata okvirnim ugovorima kartičara i trgovca kao primatelja kartičnog plaćanja očito se prepoznalo kao nepoštenu poslovnu praksu. V. § 675f st. 4. BGB-a.V. i obrazloženje Zakona kojim se njemačko nacionalno pravo uskladilo sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64: Gesetzentwurf der Bundesregierung zur Umsetzung der Verbraucherkreditrichtlinie, des zivilrechtlichen Teils der Zahlungsdiensterichtlinie sowie zur Neuordnung der Vorschriften über das Widerrufs- und Rückgaberecht (hier: SEPA-Vorschriften), objavljeno u časopisu ZBB 6/08, str. 444.

¹³⁹ V. § 675f st. 4. BGB-a.V. i obrazloženje Zakona kojim se njemačko nacionalno pravo uskladilo sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64: Gesetzentwurf der Bundesregierung zur Umsetzung der Verbraucherkreditrichtlinie, des zivilrechtlichen Teils der Zahlungsdiensterichtlinie sowie zur Neuordnung der Vorschriften über das Widerrufs- und Rückgaberecht (hier: SEPA-Vorschriften), objavljeno u časopisu ZBB 6/08, str. 444.

platiši. Ugovor između kartičara, izdavatelja i trgovca po svojoj je pravnoj prirodi ugovor u korist trećega odnosno imatelja kartice. Tim ugovorom imatelj kartice pribavlja pravo platiti karticom umjesto gotovinom pa ga se stoga smije staviti u neravnopravan položaj u odnosu na gotovinske platiše samo pod pretpostavkom da ga se o tome ranije informira.¹⁴⁰ Ova dvojba potvrđuje da bi bilo bolje da se hrvatski zakonodavac nije istrčavao s prihvaćanjem opcije iz čl. 52. st. 3. reč. 2. Smjernice EU 2007/64 jer se time bespotrebno izložio riziku zaključivanja analogijom o dopuštenosti raširenih dodatnih gotovinskih popusta.

c) Stavljanje zaporke na karticu

Kartičar ima i nadalje pravo zapriječiti svako daljnje baratanje, manipuliranje karticom kako bi sebe i svog klijenta zaštitio od mogućih zlouporaba. Nakon što klijent obavijesti kartičara o tome da je izgubio karticu (čl. 31. st. 1. toč. 3. ZPP-a), kartičar je obvezan zapriječiti svako daljnje baratanje, manipuliranje karticom (čl. 56. st. 1. lit. b., čl. 57. st. 1. lit. c. Smjernice EU 2007/64 i čl. 32. st. 1. toč. 3. i st. 5. ZPP-a). Novo pravno uređenje izričito propisuje mogućnost da pružatelj usluga plaćanja, ponajprije kartičar okvirnim ugovorom pribavi pravo staviti zaporku na karticu odnosno svako drugo odgovarajuće sredstvo plaćanja (čl. 55. st. 2. do 4. Smjernice EU 2007/64, čl. 30. st. 2. ZPP-a).

Pružatelj usluga plaćanja dužan je skinuti zaporku s kartice čim otpadnu razlozi zbog kojih je ta zaporka bila stavljena (čl. 30. st. 6. ZPP-a). Kartičar je bez odgađanja dužan obavijestiti imatelja kartice o tome da je skinuta zaporka s kartice. On, dakle, mora samoinicijativno skinuti zaporku čim se za to ispune propisane pretpostavke, a ne čekati zahtjev imatelja kartice za skidanje zaporke - kao što bi se to moglo tumačiti pogrešnim doslovnim čitanjem čl. 32. st. 1. toč. 3. ZPP-a.

5.3. Autoriziranje pojedinih transakcija kartičnog plaćanja

a) Doktrinarni koncept autorizacije kartičnih plaćanja

Čl. 54. st. 1. Smjernice EU 2007/64 i čl. 29. st. 1. ZPP-a polaze od toga da se platitelja smije teretiti samo ako je autorizirao svoje plaćanje. Nacionalnom autonomnom bankarskom pravu prepušteno je da u konačnici odredi koje platiteljeve radnje imaju karakter autorizacije budući da čl. 29. st. 2. i st. 3. ZPP-a propisuje da se autorizacija daje u obliku i na način dogovoren između platitelja i njegovog pružatelja usluga. Očito je da Smjernica EU 2007/64 i ZPP dopuštaju

---

¹⁴⁰ V., primjerice, Gössmann, W., op. cit. u bilj. 1, § 3 Rbr. 87.

konkludentnu autorizaciju i kad ona nije posebno dogovorena odnosno isključena; dvojbeno je, međutim, što treba tumačiti kao konkludentnu autorizaciju.

Kartično plaćanje snažno je formalizirano – vezano je mahom uz unošenje PIN-a i potpisivanje kartičnog slipa – pa pitanje autorizacije ponajprije opterećuje plaćanja terećenjem računa, posebice, u elektronskim postupcima plaćanja terećenjem računa.¹⁴¹ Nacionalnom autonomnom bankarskom pravu prepušteno je da u konačnici odredi pravnu prirodu prava kojim se osporava platiteljevo terećenje s naslova neautoriziranih transakcija. Sudionici u postupcima kartičnih plaćanja i nadalje će stoga očitovati međusobno svoju volju sukladno bankarskim pravilima o unošenju PIN-a – kad imatelji kartica podižu gotovinu s bankomata ili kad plaćaju na prodajnim mjestima koja su uključena u POS sustav – ili, pak, potpisom kartičnog slipa kad plaćaju (univerzalim) kreditnim karticama. Novo pravno uređenje ne bavi se tumačenjem poslovnopravnih očitovanja volje sudionika u postupcima kartičnih plaćanja.

Ako imatelj kartice ili njegov ovlaštenik – primjerice bračni drug – nije autorizirao neku transakciju kartičnog plaćanja, novo pravno uređenje zakonski trasira određene imovinskopravne zahtjeve platiteljeve institucije. I nadalje su, iznimno, dopušteni zahtjevi platiteljeve institucije za naknadu štete prema platitelju koji nije autorizirao određene transakcije plaćanja i to stoga jer je svojim postupanjem omogućio neovlaštenim trećim osobama zlouporabu svojih kartica odnosno drugih sredstava plaćanja. Novo pravno uređenje podudara se u tom dijelu s trenutno važećim stanjem, ono u biti formalno ozakonjuje do sada nepisano pravo (v. čl. 31. i 36. ZPP-a).

b) Novo pravno uređenje kartičnih limita

Nakon 1.1.2011. polazi se, također, od kartičnih limita i to više glede *ec/Maestro* kartica i drugih debitnih kartica tog tipa - a manje glede kreditnih kartica. Kartični limiti dijele se na općenito raspoloživa sredstva i na sredstva koja imatelju kartice stoje na dispoziciji tijekom određenog razdoblja. Općenito raspoloživa sredstva imatelja kartice obuhvaćaju na temelju općih pravila obveznog prava iz čl. 1009. ZOO-a njegovu svakodobnu potražnu saldo tražbinu prema njegovoj instituciji, uvećanu za kontokorentne kredite ili druge odgovarajuće otvorene kreditne linije koje je institucija odobrila imatelju kartice, platitelju. Limit općenito raspoloživih sredstava imatelja kartice i nadalje je – nakon 1.1.2011. - zbroj svakodobnog potražnog salda i odobrenih kreditnih linija. Natuknula je to i odredba čl. 65. st. 2. Smjernice EU 2007/64 te odredba čl. 40. st. 4. ZPP-a propisujući obvezu platiteljeve institucije da bez krzmanja plati dade li joj platitelj nalog za plaćanje sukladno svim uvjetima iz njihovog međusobnog okvirnog ugovora.

---

¹⁴¹ O tome v. pobliže u prethodnoj Glavi.

Ugovornih odredbi o dispozicijskim limitima izričito se dotiče te ih dopušta čl. 55. st. 1. Smjernice EU 2007/64 i čl. 30. st. 1. ZPP-a. Dogovaranje dispozicijskih limita - najčešće dnevnih dispozicijskih limita – snažno je formalizirano u postupcima plaćanja ili dizanja gotovine na bnkomatima putem ec/Maestro kartica. Dispozicijski limiti na kreditnim karticama mogu se u pravilu povećati i *ad hoc*, kontaktira li tim povodom imatelj kartice svog kartičara.

5.4. Odgovornost zbog kartičnih zlouporaba, neautoriziranih kartičnih plaćanja

a) Ec/Maestro kartice

Raspodjela rizika u slučaju kartičnih zlouporaba bilo je jedno od najspornijih pitanja tijekom rada na tekstu Smjernice EU 2007/64.¹⁴² Komisija EZ predlagala je u postupku donošenja Smjernice EU 2007/64 da se na kartičara, izdavatelja u potpunosti prebaci teret dokaza konkretnih kartičnih zlouporaba. Shvaćanju Komisije EZ oštro je po tom pitanju suprotstavljeno vladajuće tumačenje hrvatskog prava o odgovornosti za krađu elektroničkih kartica i zlouporabe PIN-a.¹⁴³ Izgubili imatelj svoju ec-karticu, pa ona potom posluži zajedno s ispravnim PIN-om za nedopuštene isplate putem bankomata ili POS-sustava, smatra se, nota bene – prima facie, kako je imatelj kartice svojom običnom ili grubom nemarnošću – ovisno o okolnostima pojedinog slučaja! – omogućio počinitelju da sazna njegov PIN.¹⁴⁴ Smjernica EU 2007/64 nije u konačnici prihvatila stajalište Komisije EZ, ona se priklonila “pomirljivom” i u krajnju ruku “maglovitom” konceptu pravnog uređenja kartičnih zlouporaba. I nadalje je stoga otvoreno kako treba tumačiti odredbe čl. 59. do 61. Smjernice EU 2007/64 te čl. 34. do 36. ZPP-a.

Početna pozicija Smjernice EU 2007/64 i ZPP-a ne odudara od trenutno važećeg prava: Oспорava li imatelj ec-kartice da je autorizirao već provedenu transakciju plaćanja ili tvrdi da ona nije uredno izvršena, njegova institucija dužna je iscrpno dokazati da je kartica bila provučena kroz odgovarajući uređaj i da je bio unesen ispravan PIN (v. čl. 59. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 34. st. 1. ZPP-a). Tek potom nameće se daljnje pitanje o tome je li ta sporna transakcija izvršena zlouporabom kartice kao sredstva plaćanja ili iza nje ipak stoji imatelj kartice. Ne uspije li se dokazati autorizaciju, problem, također, nije u biti teško riješiti. Novo pravno uređenje propisuje temeljnu odgovornost imatelja kartice do

¹⁴² Tako Franck, J.-U./Massari, P., op. cit. u bilj. 1, str. 1123; Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1162.

¹⁴³ O njemačkim rješenjima u tom smjeru i o njihovoj primjeni u domaćem pravu v. opširnije Jakšić, T., Građanskopravna odgovornost za krađu elektroničke bankovne kartice (ec-kartice) i zlouporabe PIN-a, PuG 5/2009, str. 1348 i nadalje.

¹⁴⁴ V. Jakšić, T., op. cit. u bilj. 143, str. 1348 i nadalje.

iznosa od 1.125, oo kuna (150 eura), ali ta odgovornost ne ovisi kao do sada o običnoj nepažnji imatelja kartice – ona je, naime, potpuno objektivna, uopće ne ovisi o tome je li imatelj makar djelomično skrivio nastale zlouporabe (čl. 61. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 1. toč. 1. ZPP-a).¹⁴⁵

Od 1.1.2011. parnice banke i imatelja ec-kartice povodom zlouporaba vrtiti će se samo oko dva ključna pitanja: presudno je, s jedne strane, utvrditi je li kartica bila izgubljena te, s druge strane, je li imatelj ec/Maestro kartice omogućio zlouporabu svojom grubom nemarnošću. U prvom slučaju imatelj kartice odgovara do iznosa od 1.125, oo kuna (150 eura) sukladno čl. 36. st. 1. toč. 1. ZPP-a, a u drugom slučaju odgovara za puni iznos štete sukladno čl. 36. st. 1. toč. 2. ZPP-a. Sa stajališta tzv. temeljne odgovornosti imatelja kartice iz 36. st. 1. toč. 1. ZPP-a više nije bitno je li on izgubio svoju karticu običnom nepažnjom ili je do toga došlo a da on za to uopće nije bio kriv. Institucija imatelja ec/Maestro kartice i nadalje snosi puni rizik zlouporabe ec-kartica u razdoblju nakon što je imatelj uredno prijavio svojoj instituciji gubitak svoje kartice (čl. 61. st. 4. i 5. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 2. toč. 1. i 2. ZPP-a).

b) Puna odgovornost imatelja ec/Maestro kartice omogućiti li grubom nemarnošću zlouporabe svoje ec-kartice

Na temelju čl. 61. st. 2. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 1. toč. 2. ZPP-a imatelj ec/Maestro kartice snosi punu odgovornost dođe li njegovom grubom nemarnošću do zlouporabe ec-kartice. Nije jasno kako će se od 1.1.2011. tumačiti gruba nemarnost imatelja ec-kartice. Ranije spomenuti *prima facie* dokaz u svakom slučaju ne dokazuje nužno grubu nemarnost imatelja kartice; njegova dokazna snaga ponajprije je ograničena na utvrđivanje obične nepažnje imatelja ec-kartice. Novim pravnim uređenjem učenje o *prima facie* dokazu u slučajevima zlouporabe ec-kartica snažno gubi na značenju budući da je *prima facie* dokaz do sada mahom bio ograničen na utvrđivanje obične nepažnje imatelja ec-kartice, a on, s druge strane, odgovara s naslova čl. 36. st. 1. toč. 2. ZPP-a potpuno paušalno, neovisno o bilo kakvoj svojoj krivnji. Hrvatski zakonodavac ispunio je u tom dijelu svoju zadaću – pustimo po strani nemušti karakter europskopравnih rješenja! – ne može mu se stoga predbaciti da glede čl. 36. st. 1. i 2. ZPP-a nije prilagodio svoje pravo tobože “očitim” imperativima europskog prava

---

¹⁴⁵ Odgovornost potrošača prema kartičaru za neautorizirana plaćanja debitnim karticama uređuje u SAD-u na saveznoj razini Electronic Fund Transfer Act (EFTA), 15 U.S.C.A. §§ 1693-1693r, i Regulation E Federal Reserve Board, 12 C.F.R. part 205. Povrijedi li imatelj kartice svojom grubom nemarnošću obveze urednog baratanja karticom – priljepi li, primjerice, PIN na karticu – odgovara najviše do 50 \$ prijavi li gubitak kartice unutar dva radna dana. Povrijedi li, pak, svoju obvezu da prijavi gubitak kartice – odgovornost je ograničena na 500\$ reklamira li već autorizirana plaćanja u roku 60 dana nakon što je primio izvadak o promjenama po svom računu odnosno izvadak o svom minulom kartičnom poslovanju.

plaćanja.¹⁴⁶ Jasna pravila o punom prebacivanju tereta dokaza na instituciju imatelja ec/Maestro kartice – koja je sadržavao Nacrt Smjernice EU 2007/64 – ustuknula su pred formulom po kojoj sama činjenica da je kartičar, izdavalatelj uredno tehnički zabilježio korištenje kartice nije nužno dovoljna kako bi se dokazalo da je imatelj kartice autorizirao tu kartičnu transakciju ili da je grubom nepažnjom prekršio svoje obveze iz čl. 31. ZPP-a (v. čl. 59. st. 2. Smjernice 2007/64, čl. 34. st. 3. ZPP-a).

Tom formulom očito se sukladno točki 33. Preambule Smjernice 2007/64¹⁴⁷ uputilo na nacionalna pravila o dokazivanju grube nemarnosti. Nije stoga realno da Europski sud korigira vladajuće učenje o *prima facie* dokazu u slučajevima zlouporabe ec-kartica u dijelu utvrđivanja grube nemarnosti.¹⁴⁸

c) Problem zlouporabe kreditnih kartica

Zlouporebe kreditnih kartica rješavaju se i nadalje ovisno o konkretnoj vrsti zlouporebe. Kod uobičajenih plaćanja kreditnim karticama provlačenjem kartice kroz odgovarajuće uređaje i potpisivanjem slipa susreću se zlouporebe koje nisu ni u kakvoj vezi s gubitkom kreditne kartice kao sredstva plaćanja. O tome je, primjerice, riječ napravi li se nakon provlačenja kartice duplikat slipa pa se na njemu lažira potpis imatelja kartice. Taj tip zlouporebe kreditnih kartica prisutan je i u postupku autorizacije mail-om ili telefonom. Za te zlouporebe imatelj kreditne kartice ne odgovara ni prema važećem pravu, a od 1.1.2011. to prisilnopravno priječi čl. 60. Smjernice EU 2007/64, čl. 35. ZPP-a budući da izuzetke iz čl. 61. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. ZPP-a treba primijeniti samo pod pretpostavkom da je imatelj izgubio svoju kreditnu karticu.

Zlouporebi li se izgubljeni (univerzalni) kreditnu karticu unošenjem PIN-a imatelja kartice na bankomatima i putem POS-sustava, u tom dijelu zlouporeba - odgovarat će se i nadalje po pravilima koja vrijede za zlouporebe ec/Maestro

¹⁴⁶ Tako, međutim, Franck, J.-U./Massari, P., op. cit. u bilj. 1, str. 1128 glede čl. 36. st. 1. i 2. ZPP-a odgovarajućeg § 675v st. 1. i 2. BGB-a. O tome da su se članice EU po ovom ključnom pitanju usklađivale po načelu – kud koji mili moji – v. Working document, List of Member States' options of transposition, dostupno na http://ec.europa.eu/internal_market/payments/framework/options_de.htm.

Austrija je umjesto odgovornosti lišene bilo kakve krivnje, sa 150 eura ograničila odgovornost imatelja kartice u slučaju njegove obične nepažnje; dok je u slučajevima njegove grube nemarnosti u načelu zadržala dosadašnje shvaćanje o podijeljenoj odgovornosti za štetu kartičara i imatelja kartice. V. § 44. st. 2. Zahlungsdienstegesetz-a. Opširnije Leixner, I., op. cit. u bilj. 1, str. 334.

Irska i Velika Britanija ograničile su sa 75 eura odnosno 50 funti odgovornost imatelja kartice, neovisno o bilo kakvoj krivnji. Za Irsku v. čl. 75. st. 1. European Communities (Payment Services) Regulations 2009; a za Veliku Britaniju čl. 62. st. 1. Banking Act-a iz 2009.

¹⁴⁷ Tamo jasno stoji da se prema nacionalnom pravu treba tumačiti je li se i u kojoj mjeri postupalo nemarno.

¹⁴⁸ Tako sa stajališta nama u tom dijelu poredbenog njemačkog prava Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1163.

kartica, ponajprije s naslova čl. 59. st. 2., čl. 61. Smjernice EU 2007/64, čl. 34. i čl. 36. ZPP-a. Trenutno važeći režim pretrpit će određene bitne promjene, kao i kod zlouporaba ec/Maestro kartica. Kartičari, naime, trenutno nastoje podijeliti s imateljima kreditnih kartica visoke rizike zlouporabe kreditnih kartica; (pustimo po strani to što su ti rizici toliko visoki i zbog izuzetno niskih ulaganja u opremanje kreditnih kartica sofisticiranim sigurnosnim obilježjima, dakle krivnjom kartičara). Kartičari nameću općim uvjetima poslovanja svojim klijentima pogodbe koje za njih nisu povoljne jer preuzimaju na sebe glavninu rizika vezanih uz zlouporabe njihovih kreditnih kartica. Danas je glavno otvoreno pravno pitanje kartičarske industrije mogu li te klauzule izdržati test sudske kontrole s naslova čl. 296. ZOO-a odnosno čl. 96. ZZP-a; jesu li, dakle, valjane ili su ništave.

Odredbe čl. 61. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 1. ZPP-a oštro su presjekla sve rasprave po pitanju valjanosti kartičarskih ugovornih klauzula o odgovornosti zbog zlouporaba, prisilnopravno propisavši da je imatelju kreditne kartice dopušteno nametnuti odgovornost do iznosa od 150 eura, 1. 125, 00 kuna za zlouporabe njegove kreditne kartice i to neovisno o tome je li imatelj kreditne kartice uopće skrivio konkretnu zlouporabu. Nema zapreke da kartičar i imatelj kreditne kartice dogovore režim koji bi bio povoljniji za imatelja kreditne kartice u odnosu na čl. 61. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 1. ZPP-a. Treba poći od toga da su tim odredbama prisilnopravno zaštićeni isključivo imatelji kreditnih kartica pa se utoliko od njih može odstupiti na "štetu" kartičara. Jednostrani prisilnopravni karakter općenita je pretpostavka potrošačkih ugovora pa shodno tome i potrošačkih ugovora kartičara i imatelja kreditne kartice. Kartičar i imatelj kreditne kartice koji nije potrošač mogu svojim dogovorom odstupiti čl. 61. st. 1. Smjernice EU 2007/64, čl. 36. st. 1. ZPP-a na uštrb imatelja kreditne kartice (čl. 36. st. 4. ZPP-a). Ta skupina imatelja kreditne kartice pored trgovaca obuhvaća i pripadnike slobodnih profesija te obrtnike kad pribavljaju kreditne kartice u vezi s obavljanjem svoje poslovne ili profesionalne djelatnosti.

5.5. Zahtjev za isplatu primatelja kartičnog plaćanja prema kartičaru i opoziv naloga za plaćanje karticom

a) Pravna priroda

Smjernica EU 2007/64 i ZPP ne uređuju ni pravnu prirodu unosa PIN-a od strane imatelja ec/Maestro kartice prilikom dizanja gotovine na bankomatima i plaćanja u POS-sustavima niti potpisivanja slipa od strane imatelja kreditne kartice. Ti izvori šute o tome kakva točno poslovnopravna očitovanja volje međusobno izmjenjuju sudionici kartičnih plaćanja. U svakom slučaju spomenute radnje imatelja kartice i po tim izvorima proizvode učinke autorizacije (čl. 66. st. 2. Smjernice EU 2007/64, čl. 41. st. 2. ZPP-a) jer su one utoliko "platiteljeva suglasnost primatelju plaćanja za izvršenje konkretne transakcije plaćanja e-karticom ili kreditnom

karticom". Sljedeća pravna konstrukcija pokriva stoga i važeće i novo pravno uređenje plaćanja karticama: primatelj plaćanja prosljeđuje kartičaru očitovanje volje imatelja kartice, platitelja kojim on kartičara ovlašćuje u smislu čl. 130. ZOO-a da za njegov račun preuzme prema primatelju plaćanja samostalnu, apstraktnu obvezu plaćanja, a primatelja plaćanja, također, istodobno ovlašćuje u smislu čl. 130. ZOO-a da to plaćanje primi u svoje ime a za njegov račun.¹⁴⁹

b) Prigovori i opoziv

Mogućnost isticanja prigovora iz odnosa valute razlikuje se ovisno o tome plaća li se ec- karticama ili kreditnim karticama. O tim prigovorima raspravlja se s dva temeljna stajališta.

ba) Ec/Maestro kartice

Prvo stajalište bitno je ponajprije za plaćanja ec/Maestro karticama iako teoretski dolazi u obzir i kod plaćanja kreditnim karticama. Po tom stajalištu kartičar ima pravo pa i obvezu suprotstaviti prigovore iz odnosa valute primateljevom zahtjevu za isplatu ako zna za određene nedostatke u odnosu valute i ako ih može dokazati likvidnim dokazima. U tim slučajevima prigovori iz odnosa valute dadu se iznimno isticati i u odnosu između kartičara i primatelja kartičnog plaćanja i to na temelju učenja o zabrani zlouporabe prava. Prigovor zlouporabe prava osnažen likvidnim dokazima probija apstraktnost tražbine za isplatu primatelja kartičnog plaćanja prema kartičaru. Prisilnopravno ograničenje iz čl. 6. ZOO-a mora se tada uvažiti upravo zbog formaliziranog postupka naplate e/Maestro karticama, a ne neovisno o formalnoj strogosti plaćanja e/Maestro karticama.¹⁵⁰ Iako Smjernica EU 2007/64 izričito ne propisuje mogućnost isticanja prigovora iz odnosa valute treba i ovdje, posebice, imati u vidu kako je Europski sud, također, i u drugim sličnim slučajevima dopustio da se ograničenja vezana uz zlouporabu prava ne postavljaju samo Smjernicama EU koje uređuju pitanje tih konkretnih ograničenja nego i nacionalnim pravima ako se tim konkretnim dodatnim nacionalnopravnim ograničenjima ne ugrožava ujednačavajuća zadaća Smjernice kao izvora europskog prava.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ O pravnoj konstrukciji njemačkog prava apstraktnog preuzimanja obećanja s naslova § 780 BGB-a v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

¹⁵⁰ O odgovarajućoj primjeni učenja o zlouporabi prava na tražbinu za plaćanje s naslova e-kartica i na srodne tražbine s naslova bankarskih jamstava na prvi poziv i bankarskih garancija v. Miladin, P., u: Parać, Z./Petrović, S./Miladin, P./Markovinović, H. (ured.), *Liber amicorum Jakša Barbić*, Zagreb, 2007, *Bankarsko jamstvo na prvi poziv*, str. 345 i nadalje.

¹⁵¹ V. slučaj pred Europskim sudom Slg. 1997, I-7219, 7227 – *Coöperatieve Raboobank BA*. U tom smislu v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

karticom". Sljedeća pravna konstrukcija pokriva stoga i važeće i novo pravno uređenje plaćanja karticama: primatelj plaćanja prosljeđuje kartičaru očitovanje volje imatelja kartice, platitelja kojim on kartičara ovlašćuje u smislu čl. 130. ZOO-a da za njegov račun preuzme prema primatelju plaćanja samostalnu, apstraktnu obvezu plaćanja, a primatelja plaćanja, također, istodobno ovlašćuje u smislu čl. 130. ZOO-a da to plaćanje primi u svoje ime a za njegov račun.¹⁴⁹

b) Prigovori i opoziv

Mogućnost isticanja prigovora iz odnosa valute razlikuje se ovisno o tome plaća li se ec- karticama ili kreditnim karticama. O tim prigovorima raspravlja se s dva temeljna stajališta.

ba) Ec/Maestro kartice

Prvo stajalište bitno je ponajprije za plaćanja ec/Maestro karticama iako teoretski dolazi u obzir i kod plaćanja kreditnim karticama. Po tom stajalištu kartičar ima pravo pa i obvezu suprotstaviti prigovore iz odnosa valute primateljevom zahtjevu za isplatu ako zna za određene nedostatke u odnosu valute i ako ih može dokazati likvidnim dokazima. U tim slučajevima prigovori iz odnosa valute dadu se iznimno isticati i u odnosu između kartičara i primatelja kartičnog plaćanja i to na temelju učenja o zabrani zlouporabe prava. Prigovor zlouporabe prava osnažen likvidnim dokazima probija apstraktnost tražbine za isplatu primatelja kartičnog plaćanja prema kartičaru. Prisilnopravno ograničenje iz čl. 6. ZOO-a mora se tada uvažiti upravo zbog formaliziranog postupka naplate e/Maestro karticama, a ne neovisno o formalnoj strogosti plaćanja e/Maestro karticama.¹⁵⁰ Iako Smjernica EU 2007/64 izričito ne propisuje mogućnost isticanja prigovora iz odnosa valute treba i ovdje, posebice, imati u vidu kako je Europski sud, također, i u drugim sličnim slučajevima dopustio da se ograničenja vezana uz zlouporabu prava ne postavljaju samo Smjernicama EU koje uređuju pitanje tih konkretnih ograničenja nego i nacionalnim pravima ako se tim konkretnim dodatnim nacionalnopravnim ograničenjima ne ugrožava ujednačavajuća zadaća Smjernice kao izvora europskog prava.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ O pravnoj konstrukciji njemačkog prava apstraktnog preuzimanja obećanja s naslova § 780 BGB-a v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

¹⁵⁰ O odgovarajućoj primjeni učenja o zlouporabi prava na tražbinu za plaćanje s naslova e-kartica i na srodne tražbine s naslova bankarskih jamstava na prvi poziv i bankarskih garancija v. Miladin, P., u: Parać, Z./Petrović, S./Miladin, P./Markovinović, H. (ured.), *Liber amicorum Jakša Barbić*, Zagreb, 2007, Bankarsko jamstvo na prvi poziv, str. 345 i nadalje.

¹⁵¹ V. slučaj pred Europskim sudom Slg. 1997, 1-7219, 7227 – Coöperatieve Raboobank BA. U tom smislu v. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1115.

bb) Kreditne kartice

Pitanje prigovora i opoziva kod plaćanja kreditnim karticama izuzetno je zamršeno prema važećem pravu. Pravo opoziva imatelja kreditne kartice, platitelja i obveza kartičara da taj opoziv – u vidu prigovora – suprotstavi primateljevom zahtjevu za isplatu izvodi se iz odgovarajućih ugovornih pogodbi koje su većim dijelom međusobno proturječne i prema tome netransparentne.¹⁵² Sa stajališta novog pravnog uređenja platnog prometa samo je još posredno bitno kad je točno prema važećem pravu kartičar dužan voditi računa o platiteljevom opozivu odnosno o opozivu imatelja kreditne kartice. Odlučujuće je da od 1.2011. prigovori iz odnosa valute mogu nametnuti mogućnost opoziva – mogu, dakle, direktno utjecati na inače apstraktan zahtjev primatelja kartičnog plaćanja prema kartičaru za isplatu – samo ako je to ugovoreno: u nedostatku te pogodbe, mogućnost opoziva naloga za plaćanje kreditnom karticom isključena je nakon što taj nalog prisprije kartičaru (v. čl. 66. st. 2 i st. 5. Smjernice EU 2007/64; čl. 41. st. 2. i st. 6. ZPP-a).¹⁵³ Primatelj kartičnog plaćanja mora se u najmanju ruku suglasiti s tom ugovornom pogodbom platitelja kreditnom karticom i njegove institucije (v. čl. 41. st. 5. ZPP-a).¹⁵⁴ Krajnje je dvojbeno zadovoljavaju li trenutno važeće ugovorne klauzule o opozivosti naloga za plaćanje kreditnim karticama – poput Mastercard klauzula – standarde čl. 66. st. 2 i st. 5. Smjernice EU 2007/64 odnosno čl. 41. st. 2. i st. 6. ZPP-a. One po svemu sudeći ne zavrjeđuju pravnu zaštitu već zbog toga što sadrže međusobno proturječna rješenja po pitanju opoziva naloga za plaćanje kreditnim karticama. Kartičari, izdavatelji izlažu se odgovornosti za naknadu štete na temelju povrede odnosa povjerenja odnosno zbog povrede svojih obveza obazrivosti prema klijenteli, budu li od 1.1. 2011. mamili klijentelu nudeći joj kao tobožnju pogodnost pravo opoziva naloga za plaćanje kreditnim karticama, a da to pravo uopće nije precizno dogovoreno. Kartičari, izdavatelji moraju stoga od 1.1.2011. pojasniti pravila po kojima imatelj kreditne kartice ima pravo opozvati svoj nalog za plaćanje kreditnom karticom.¹⁵⁵

---

¹⁵² V. Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164. Primjere – pretpostavljam! - međunarodno ujednačenih i proturječnih klauzula u općim uvjetima poslovanja Mastercard-a v. u Grundmann, S.,: Ebenrouth/Boujong/Joost/Strohn, *Handelsgesetzbuch*, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, 2009, München, *Zahlungsverkehr*, Rbr II 434 i 435. Br. 6. tamo navedenih općih uvjeta poslovanja za Mastercard isključuje pravo imateljima kreditnih kartica isticati prigovore iz odnosa valute pa prema tome – *a maiore* - i prigovora da je dana protuuputa odnosno opoziv. Plaća li se, međutim, kreditnom karticom distancijski – najčešće *on line* – ; imatelj kreditne kartice ima – prema tamo navedenim općim uvjetima poslovanja – prema primatelju plaćanja, trgovcu tražbinu za vraćanjem već autoriziranih transakcija plaćanja kreditnim karticama.

¹⁵³ Tako sa stajališta § 675. st. 2. i st. 4. BGB-a, Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

¹⁵⁴ Tako sa stajališta § 675. st. 2. i st. 4. BGB-a, Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

¹⁵⁵ Tako sa stajališta § 675. st. 2. i st. 4. BGB-a, Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

VI. ZAKLJUČAK

Novo pravo platnog prometa ima brojne značajke radikalnog zaokreta prema trenutnoj praksi pa i pravnoj doktrini. Novi početak treba tražiti u potrebi punog usklađivanja hrvatskog prava sa zahtjevima Smjernice EU 2007/64 i u tome da se po prvi puta na jednom mjestu uređuju bitna sredstva plaćanja i to tako što se iscrpno, horizontalno daje jednoobrazni presjek prava i obveza sudionika platnog prometa tj. platitelja, primatelja plaćanja te njihovih institucija. Ta moderna, nova "ptičja" pa i "kubistička" normativna perspektiva nipošto ne umanjuje potrebu da se svi pojedini oblici plaćanja rasprave i svaki za sebe, a ne samo kao međusobno povezana cjelina. Doznaku, plaćanje terećenjem računa, dizanje gotovine i plaćanje bankomatom, plaćanje debitnim i kreditnim karticama te e-novcem i nadalje treba izučavati kao posebne pravne fenomene, imajući pri tom u vidu njihovu zajedničku ekonomsku funkciju koja je dodatno dobila na značenju Smjernicom EU 2007/64. Nacionalno pravno uređenje platnog prometa u buduću nužno treba sagledati iz europskopravne perspektive – hrvatsko pravo platnog prometa morat će u buduću reagirati na podražaje europskopavnog shvaćanja odnosa u platnom prometu. ZPP ima važnost samo kao vjeran odraz "originala" - Smjernice EU 2007/64; domaći sudovi prisiljeni su zaključivati europskopavnim metodama.¹⁵⁶

Dio ZPP-a koji uređuje civilne odnose u platnom prometu treba *de lege ferenda* ugraditi u ZOO jer je to matično, životno pravno područje ugovora o uslugama plaćanja. Kad uđemo u EU shvatiti ćemo da smo na pravom početku priče i da treba konsolidirati odnos ZPP-a i ZOO-a, tj. čitavo važeće pravo platnog prometa.

Nijedan bitan problem iz područja prava platnog prometa ne da se riješiti a da se ne uđe u detalje bankarskog prava. Klasičan potrošačkopravni pogled na stvar mora se dopuniti trgovačkopavnim i bankarskopavnim shvaćanjima. Umjesto "olovnih" kontinentalnoeuropskih - uglavnom njemačkih - udžbenika bankarskog prava nude se olovna Smjernica EU 2007/64; ranije se nudila Smjernica EU 97/5 o prekograničnim doznakama. Za očekivati da će zbog toga njemački udžbenici bankarskog prava biti još deblji! Na novoj još neuzoranoj privatnopravnoj europskoj ledini prava platnog prometa neće se – valjda! - ništa sijati iznova; prebogatu riznicu kontinentalnoeuropskog bankarskog prava treba nadopuniti samo ciljanim, kirurškim korekcijama koje dodatno potpomažu unapređenje europskog prava platnog prometa. "Simplificiranje" privatnopravnih odnosa općenito – u vidu moderne pravne pomame, pošasti za tzv. "soft skills" - pa na tom repu i obveznih odnosa u platnom prometu treba najodlučnije otkloniti kao podmetanje bezvrijedne pravne bižuterije. Europske kodifikacije - čini se - stižu na olovnim a ne na golubinjim nogama; europski kodifikatori poput Landa nisu

---

¹⁵⁶ Tako sa stajališta njemačkog BGB-a i Smjernice EU 2007/64, Grundmann, S., op. cit. u bilj. 1, str. 1164.

očekivali europske kodifikacije poput Smjernice EU 2007/64 i MiFID-a. Predstoji velik napor da te kodifikacije prodišu europski.

Petar Miladin

PRIVATE LAW OF PAYMENT AFTER REGULATIONS ON PAYMENT OPERATIONS
OF JANUARY 01ST, 2011

Summary

Croatian and European law of payment is being placed at the new fundaments by the Directive 2007/64EC of the European Parliament and the Council on payment services in the internal market and by adjusting Croatian law to its requirements by the Law on payment operations that enters into force on January 1st, 2011. Namely, the Article 93 of the Directive 2007/64EC completely puts out of effect the EU Directive 1997/05 on foreign remittances that exclusively regulated the out of borders remittance payments. New law on payment operations is characterized by the unique regulation of payments: by credit transfers, direct debiting transfer, ec-debit cards and credit cards. The EU Directive 2007/64 divides these payment instruments horizontally; they are submitted to the same legal stipulations – therefore they are being put, in the nomotechnical sense to the same legal level – providing in such way the section of the key points of the general phenomenon of electronic payment, and which is detrimental to the nomotechnically diversified legal particularity of some payment instruments. In spite of this “nomotechnical cubism” new legal regulation also in practice can not neglect the particularity of some payment instruments. Therefore the sense of the EU Directive 2007/64 needs to be decoded; precisely define the way it affects particular payment instruments and which novelties affect each particular payment.

Key words: credit transfer, direct debit, ec-debit card, credit card.

Napomena: Prijevod sažetka na engleski autorov je.

